

'Sjakket' er et specialpædagogisk inklusionsprojekt rettet mod børn og unge fra belastede boligområder i hele Storkøbenhavn. Her hjælpes nydanskere med at finde sig til rette som medborgere i det danske samfund. Også etnisk danske børn benytter sig af 'Sjakket's tilbud.

Der arbejdes processuelt med at opbygge selvværd og selvtillid.

Gennem inddragelse af forældre og familienetværk i alle beslutninger integreres børnene og de unge i deres nærmiljø såvel som i samfundet. Lektielæsning, skolegang og uddannelse er højt prioriteret, men også sociale normer og social omgangsform vægtes. Børnene og de unge bør lære at tage ansvar for sig selv og andre.

'Sjakket' arbejder som et brobygningsprojekt mellem etniske minoritetsforældre, deres netværk og det danske samfund.

Birgit Elvang, Helge Hvid, Birgit Kirkebæk,
Iver Hornemann Møller, Lise Drewes Nielsen, Peter Nielsen

Helt fra koncepterne

Om Sjakkets inkluderende pædagogik

Helt fra koncepterne

Alder

Helt fra koncepterne

Birgit Elvang, Helge Hvid, Birgit Kirkebæk,
Iver Hornemann Møller, Lise Drewes Nielsen, Peter Nielsen

Helt fra koncepterne

Om Sjakkets inkluderende pædagogik

Alder

Helt fra koncepterne

Om Sjakkets inkluderende pædagogik

1. udgave, 1. oplag, 2021

© Forfatterne

ISBN 978-87-7216-468-7

ISBN (e-bog) 978-87-7216-469-4

Grafisk tilrettelæggelse: Morten Thunø Hansen, Frydenlund grafisk

Grafisk produktion: GraphyCems, Spanien

Fotos af Iwan Baan, side 16, 17 og 30. Øvrige fotos af 'Sjakket'.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Undtaget herfra er korte uddrag i anmeldelser.

Bogen er udgivet med økonomisk støtte fra:

VELUX FONDEN

VELUX FONDENS støtte er ydet under fondens fundatsbestemmelse, der giver mulighed for at støtte aktive ældre. Kvalitative og redaktionelle vurderinger i forbindelse med udgivelsen er varetaget af forlaget og forfatteren.

Forlaget Alder kan kontaktes på helgehvid@gmail.com

Indhold

Forord	7
Introduktion.....	9
Introduktion til kapitel 1 og 2	12
Kapitel 1. Velkommen til Sjakket	13
Lidt historie.....	13
Lidt om det formelle	14
De fysiske rammer.....	16
Kapitel 2. Hvad er det Sjakket gør?.....	18
Arbejdet med børnene.....	18
Forældrene er en del af løsningen	19
Forebyggende socialt arbejde	20
Nye aktiviteter i Sjakket	22
Relationer og brobygning.....	24
Introduktion til kapitlerne 3 og 4.....	25
Kapitel 3. Pædagogik som livskundskabsform.....	26
To former for kundskab	29
Kapitel 4. Tilpasning og dannelse	33
Introduktion til kapitel 5, 6 og 7.....	36
Kapitel 5. Sjakket skaber stærke rødder.....	37
Kapitel 6. Tre ansatte fortæller.....	40
Kapitel 7. En far fortæller.....	42
Introduktion til kapitel 8	46
Kapitel 8. Sjakket med kønnets blik.....	47
Introduktion til kapitel 9	51
Kapitel 9. Sjakkets værdier	52
Introduktion til kapitel 10.....	55
Kapitel 10. Inkluderende pædagogik via Sjakket.....	56

Kapitel 11. Kan vi lære noget af Sjakket?	60
Skaber vi bedst uddannelsesparathed og social mobilitet ved at samle eller sprede børn og unge med anden etnisk baggrund?	61
Kan "danske værdier" læres i et miljø af børn og voksne med anden etnisk baggrund?	61
Skal og kan sociale institutioner blande sig i menneskers private liv?	61
Kan en børneinstitution gøre politiets arbejde?	62
Skal piger og drenge behandles forskelligt for at opnå ligestilling?	62
Kan vi lære noget af sjakket?	62
Metoder og fremgangsmåder	63
Litteraturliste	65
Hvem er vi?	67

Forord

Vi er en gruppe pensionerede forskere med tilsammen en bred vifte af akademiske kompetencer og erfaringer inden for pædagogik, sociologi, økonomi og statistik. Vi kalder os Alder, fordi en af de ting, vi er fælles om, er vores (temmelig) høje alder. Bogen er udgivet af Alder.

Vi har brugt en stor del af vores liv på at læse bøger, studere verden og skrive om den. Det vil vi gerne blive ved med, også nu, hvor vi er pensionerede. I 2017/18 fandt vi sammen omkring et ønske om at bruge vores viden og metoder i en samfundsmæssig sammenhæng som frivilligt arbejde.

Næsten samtidigt fik vi en henvendelse fra Sjakket, som er et socialt tilbud i udsatte boligområder i København. Ønsket fra Sjakket var at få et udefra kommende blik på deres virksomhed.

Sjakket er en usædvanlig organisation. Sjakkets aktiviteter retter sig først og fremmest mod børn og unge i det Ydre Nørrebro og Bispebjerg, fortrinsvist med anden etnisk baggrund end dansk. Det er imidlertid ikke kun børn og unge, der kommer i Sjakket. Sjakket er også et mødested for de voksne, der brugte Sjakket i deres barndom, ligesom børnenes forældre deltager i Sjakket. Mange, vi har talt med, siger, at Sjakket er en "familie". Men vel at mærke en familie, der vender sig udad, både mod Ydre Nørrebro og Bispebjerg med alle deres sociale problemer og mod det danske samfund.

Vi syntes, henvendelsen var interessant, fordi Sjakkets tilgang til inklusion – som vi skal omtale senere i dette skrift – på mange måder sætter aktuelle politiske tiltag på området i relief. Henvendelsen gav os mulighed for at undersøge, om Sjakket har andre metoder til fremme af inklusion end dem, der er almindelig brugt i den danske institutionskultur, og hvilke erfaringer de har med det.

Vi har ikke foretaget en kritisk evaluering af, om Sjakket laver en inklusionsindsats, der er bedre eller dårligere end andre institutioners. Eller om Sjakket løfter børnene i forhold til uddannelse bedre eller dårligere end andre institutioner. Vi er ikke blevet bedt om at lave en sådan evaluering, og det vil næppe heller være muligt at lave en dækkende og valid undersøgelse af, om Sjakket er bedre end andre. Det, vi har gjort, er via samtaler og interviews at sammenholde de forskellige fortællinger og uddrage essensen af, hvad Sjakket

står for. Vi har tillige benyttet tilgængelig litteratur samt egen og andres forskning til at perspektivere vores fund. En nærmere omtale af vores metode findes i et afsluttende afsnit om Metoder og fremgangsmåder.

Vi har ønsket at fortælle den spændende historie om Sjakkets virksomhed, og på den baggrund sætte en række forhold til diskussion: Betydningen af stærke relationer til forældre og andre i lokalområdet; dannelsen af personlig identitet og værdier i et ghettolignende lokalmiljø som det københavnske Ydre Nørrebro og Bispebjerg; inklusion gennem styrkelse af selvværd; Sjakkets værdier og endelig forsøg på kønsmæssig ligestilling gennem forskelsbehandling af drenge og piger.

Vi har kaldt vores skrift ”Helt fra koncepterne – Om Sjakkets inkluderende pædagogik”. Titlen spiller på, at ”helt fra koncepterne” umiddelbart kan opfattes som ”helt rundt på gulvet” for at vække en nysgerrighed om, hvad vi dog mener med det – det lyder jo ikke særlig positivt! Imidlertid er ”helt fra koncepterne” en meget rammende beskrivelse af Sjakkets pædagogik, som netop ikke er bygget op om færdiglavede koncepter, men er funderet i en enighed om målsætning og rammer, hvorudfra Sjakket hele tiden udfolder og udvikler pædagogikken ud fra de udfordringer, der opstår.

Vi vil gerne rette en varm tak til ledere, medarbejdere, frivillige og voksne brugere af Sjakket, der har bidraget med de fortællinger, der har dannet grundlag for vores skrift. En særlig tak til Thomas Bestle, forlaget Samfundslitteratur, for værdifulde kommentarer til manuskriptet.

Introduktion

Sjakket er et særligt pædagogisk tilbud med stor viden og iøjnefaldende resultater på ét specifikt område: inklusion af børn og unge i skole, uddannelse og arbejdsliv – de fleste med anden etnisk baggrund end dansk.

Vi vælger at bruge ordet inklusion i stedet for ordet integration, fordi integration efter Sjakkets og mange andres opfattelse ofte har en noget negativ klang, især når der tales om mennesker med anden etnisk baggrund end dansk. Og fordi den pædagogiske inklusionsforståelse, som omtalt i kapitel 4, tydeligt kommer til udtryk i Sjakkets arbejde med børnene.

Det er Sjakkets fortællinger om egen virksomhed, der er i fokus i denne bog.

Fortællingerne viser en metodisk retning: Familien og øvrige livssammenhænge må inddrages og blive en del af det fælles arbejde med børnene og de unge, hvis den pædagogiske indsats skal lykkes. Det sker ikke alene gennem besøg i hjemmet og besøg af forældre i Sjakket, men også ved, at ledere, medarbejdere, pårørende samt andre mænd og kvinder (kaldet ”onkler” og ”tanter”), der nyder særlig respekt i miljøet, står til rådighed, hvis noget forekommer uforståeligt, svært eller forskrækkende for forældre, når de skal samarbejde med de danske myndigheder og institutioner.

Samtaler sker løbende og efter behov, og der er ikke tale om samtaler med afgrænset tid eller på faste tidspunkter. Samtalen undsiger ikke den livsopfattelse, de enkelte forældre bringer med sig, men der er en insisteren på vedblivende at diskutere forhold, der kan hindre inklusion. Her er tale om solidarisk medleven gennem ofte mange og lange demokratiske samtaler over tid. Samtalerne er med til at flytte skeptiske forældres opfattelse af det danske samfund og værdier til gavn for de børn og unge, der skal bo og leve her.

Målet for indsatsen er i første række at kvalificere børnene og de unge til at klare deres skolegang, uddannelse og arbejde på lige fod med andre unge danskere. I anden række handler det om at arbejde for deres selvverd, socialisering, civilisering og demokratiske værdier. Det betyder igen, at der skal arbejdes på, at barnet og den unge dannes som et menneske, der både tør have egen mening og samtidig er villig til at høre på andres. Det kræver, at den enkelte får erfaring med at opleve sig set, godtaget, anerkendt og respekteret – både i det etniske nærmiljø og i det danske. I den forbindelse arbejdes der specielt

på ligestilling mellem kønnene. Der er med andre ord klare, let forståelige og fælles mål med indsatsen.

Den daglige praksis udspringer af målene og omfatter for eksempel lektielæsning, betalt fritidsarbejde for unge og fælles boldlege mellem drenge og piger, men også samtalemuligheder og mødesteder for forældre i Sjakket.

En så omfattende form for pædagogik kræver engagement, viden og en utrættelig indsats af alle involverede. Alle pædagogikkens aspekter skal medtænkes: dannelse, socialisering, relationelle og kulturelle forhold. Selvom målet er klart, foregår vejen derhen i en stadig proces, der indebærer etiske overvejelser, refleksion samt omsorg, solidaritet, håndtering af opståede vanskeligheder og klart lederskab.

Der arbejdes hele tiden pædagogisk processuelt. Det betyder, at der løbende skal tænkes nyt. Der findes ingen koncepter på lager, når det drejer sig om at løse spontant opståede udfordringer. Alligevel er målet og retningen klar, og de, der inddrages eller melder sig som frivillige medhjælpere, bidrager med det, de er bedst til. For eksempel oplevede en ung kvinde med en højere uddannelse, at det var vigtigt for hende at lægge en del af sin fritid i Sjakket. Hun ville på den måde fungere som forbillede for andre unge piger, der gerne vil uddanne sig. Det følte hun sig forpligtet til, selv om ingen havde bedt hende eller presset hende.

Det at have fælles mål og at tage afsæt i processuelle og fleksible hverdagsforløb, der inddrager både børn, unge, forældre og offentlige myndigheder, er en del af Sjakkets DNA. Det at altid stå til rådighed som en støttende og samlende faktor i miljøet er en anden vigtig grundpille. Hverdagens udfordringer på godt og ondt tages alvorligt. På baggrund af det, der sker, ledes der hele tiden i et samspil efter nye pædagogiske veje i forhold til de overordnede mål om inklusion af børn og unge i skole, uddannelse og arbejdsliv.

Hvordan der tænkes og handles i Sjakket, vil blive udfoldet i de følgende kapitler, ligesom vi vil formidle vores mere teoretiske overvejelser. I første kapitel præsenterer vi Sjakket. Derefter beskriver vi i andet kapitel de forskellige aktiviteter, der foregår på stedet. I tredje og fjerde kapitel reflekterer vi over, hvad der sker i Sjakket på baggrund af pædagogiske teorier og perspektiver på dannelse. I femte, sjette og syvende kapitel kommer forskellige brugere til orde: tidligere Sjakket-børn, der er blevet voksne, frivillige, der er knyttet til Sjakket, og en far fortæller om alle Sjakkets aktiviteter. Så analyserer vi i ottende kapitel Sjakkets aktiviteter i et kønsperspektiv og i niende kapitel

Sjakkets værdier. I kapitel 10 undersøges det, på hvilke måder Sjakket bidrager til inklusion i det danske samfund. Som afslutning diskuteres det i kapitel 11, hvad vi kan lære af Sjakket. Endelig er der sidst i bogen et afsnit, hvor vores metode og fremgangsmåde er omtalt, og en side med vores cv'er.

Introduktion til kapitel 1 og 2

Sjakket hører hjemme på Ydre Nørrebro og Bispebjerg i København og henverder sig primært til børn og unge derfra, men også fra andre dele af København. De fleste brugere af Sjakket har en palæstinensisk baggrund, men der kommer også mennesker med anden etnisk baggrund, herunder dansk.

Sjakket er flere ting samtidig:

- Et socialt tilbud for børn mellem 6 og 13 år – lektiehjælp, computer, sport mv.
- Rådgivning og brobygning for unge over 13 år i forhold til uddannelse og arbejde
- Et netværk for mødre, fædre og tidligere brugere
- Kriminalitetsforebyggelse

Sjakket arbejder helhedsorienteret med alle de relationer, der omgiver barnet og den unge: familie, skole, arbejde, kammerater, lokalområde.

En gennemgående fortælling i Sjakket handler om stedets ”Ghetto Heroes”. Det er en fortælling om ”hverdagshelten”, der på trods af vanskelige sociale vilkår alligevel uddanner sig og opfører sig ordentligt. Ham eller hende, der ikke hænger fast i en offerrolle, men som kan fungere som en slags brobygger mellem forskellige interesser og kulturer.

Sjakket samarbejder med kommunens forskellige instanser, men indsatsen hviler ikke mindst på den ekspertise, der er oparbejdet i miljøet. Ledelse, medarbejdere, forældre, pårørende, ”onkler” og ”tanter”, tidligere elever og frivillige udgør den bund af ekspertise, som hele tiden skaber rum for innovativ praksis og nye pædagogiske tiltag. I miljøet er der desuden altid adgang til viden inden for det juridiske, lægelige, psykologiske og sociale område. Den viden kan åbne vejen til de danske hjælpesystemer gennem et kvalificeret ”oversættelsesarbejde”.

Velkommen til Sjakket

Lidt historie

I 1991 blev Sjakket dannet som en institution, der lavede opsøgende arbejde for gadebørn og udsatte unge. Sjakket opnåede at få en lille bevilling fra Socialministeriet, men blev i høj grad drevet af frivillige.

Gennem indsamling og lidt støtte fra Københavns Kommune lykkedes det for Sjakket i 1995 at skaffe midler til at købe ”Fabrikken” på Skaffervej på Ydre Nørrebro i København. Planen var oprindelig, at lokalerne skulle bruges til produktion, der kunne skaffe arbejde til udsatte unge. Det udviklede sig dog i en anden retning. Efter at kommunen havde anerkendt Sjakket som en selvejende institution, der arbejdede for udsatte unge under 18 år, blev der sat et større fokus på det pædagogiske arbejde.

I de følgende år blev der etableret en række forskellige pædagogiske aktiviteter. Der blev etableret skoleundervisning for børn og unge, der ikke kunne følge den almindelige skolegang. Der blev etableret en klub i Mjølnerparken, Klub 36, og det helhedsorienterede sociale miljøarbejde i Mjølnerparken og i Ydre Nørrebro og Bispebjerg blev etableret.

Sjakkets bygninger på Skaffervej, Ydre Nørrebro. Imellem de to haller er der skabt en tagterrasse. På tværs over tagterrassen er der opsat en container, der bruges som musik- og øvelokale. Foto: Sjakket.

I 2012 blev Klub 36 i Mjølnerparken imidlertid nedlagt, og klubaktiviteten blev flyttet til Sjakkets lokaler på Skaffervej. Samtidig fik Sjakket en ny driftsoverenskomst med kommunen om at drive et socialt tilbud for børn mellem 6 og 13 år. Dermed var de nuværende rammer for Sjakket lagt, og senere er flere aktiviteter kommet til, som det vil blive omtalt i det følgende.

Lidt om det formelle

Sjakkets helhedsorienterede virksomhed afspejles dels i dets tredelte organisering, dels i samarbejdet med forskellige kommunale myndigheder. Hver på deres måde bidrager de til at opfylde stedets målsætning gennem initiativer til samskabelse, som anvender og udvikler Sjakkets kompetencer.

Organisatorisk deler Sjakkets arbejde sig i tre dimensioner:

1. *Den Selvejende Institution Sjakkets Aktivitetscenter* har en driftsoverenskomst med *Socialforvaltningen i Københavns Kommune* om at drive et socialt tilbud rettet mod børn mellem 6 og 13 år. Som noget nyt har *Den Selvejende Institution Sjakkets Aktivitetscenter* tillige et samarbejde med *Beskæftigelsesforvaltningen i Københavns Kommune* om *pædagogiske fritidsjobs* rettet mod de 15-17årige og et samarbejde med *Borgercenter Børn og Unge*. Det sidstnævnte drejer sig om at fungere som *brobygger* mellem myndigheder, sagsbehandlere og involverede familier. Desuden modtager *Den Selvejende Institution Sjakkets Aktivitetscenter* årligt et beløb fra *Sikker By* til brug for kriminalpræventiv indsats.
2. *Fonden Sjakket* har et formaliseret samarbejde med *Kultur- og Fritidsforvaltningen i Københavns Kommune* om at udleje de ejede lokaler til forskellige foreninger og skoler
3. Endelig organiserer *Foreningen Sjakket* det frivillige arbejde.

Selvom der er mange forskellige samarbejdspartnere, er målet for den fælles indsats éntydigt: Samarbejdet skal åbne forskellige pædagogiske ”rum” og derved skabe nye muligheder for Sjakkets børn og unge med hensyn til uddannelse, socialt liv og arbejdsliv. Desuden er der fokus på et kriminalitetsforebyggende samarbejde gennem rådgivning og brobygning.

Der er pt. (år 2020) omkring 300 børn og unge, der benytter Sjakket. De fleste kommer ikke dagligt, men er der mere eller mindre regelmæssigt for at

modtage lektiehjælp, være sammen om en computer, deltage i idrætsaktiviteter eller deltage i andre organiserede aktiviteter.

Gennem et veletableret netværk omkring Sjakket opretholdes desuden kontakten med unge, der tidligere har benyttet Sjakkets tilbud. Der er næsten altid nogen, der bare kommer forbi, giver en hånd med, eller som bare er der for en lille snak.

I dette netværk er der også mange ressourcer, som Sjakket kan trække på, f.eks. når komplicerede juridiske, sociale, sundhedsmæssige eller andre problemer med et barn skal løses.

De frivillige forældre indgår i et onkel- og tantenetværk og kaldes ”onkler” eller ”tanter”, som det er almindeligt i de miljøer, børnene og de unge kommer fra. ”Onklerne” og ”tanterne” er personer, som ofte kommer i Sjakket og bliver en del af miljøet, og som nyder anseelse i deres bagland. Det betyder, at der er respekt om den person, der har onkel- eller tanterollen. De involverer sig fx hvis et barn eller en ung pjækker for meget eller måske er på vej ind i kriminalitet. Hos dem kan man søge hjælp døgnet rundt. De har tavshedspligt i forhold til dem, de hjælper.

Derudover er der frivillige, som har mere afgrænsede opgaver, fx giver lektiehjælp, hjælper med håndarbejde og lignende.

Den organisatoriske og den pædagogiske ledelse varetages af henholdsvis Khosrow Bayat og Assad Keblawi.

Khosrow Bayat (tv) og Assad Keblawi (th) er den daglige ledelse. Foto: Sjakket.

Derudover er der ansat en administrativ medarbejder og 4-5 fuldtidsansatte medarbejdere med pædagogisk baggrund og mangeårig erfaring fra det socialpædagogiske felt. "Onklerne" og "tanterne" er fast tilknyttet, men er dog ikke til stede alle ugens dage. De modtager en vis aflønning for deres arbejde, men de er frivillige og kan trække sig, når de ønsker det. Endelig er der et antal frivillige med forskellig etnisk baggrund, herunder også dansk. De modtager ikke løn for deres arbejde med lektielæsning, håndarbejde o.l., men indgår i det pædagogiske arbejde de faste ugedage, hvor de er til stede. De frivillige er bl.a. med til at skabe et tæt socialt miljø i Sjakket fx ved at de laver sund mad hver dag, som børn og voksne kan få gratis.

De fysiske rammer

Som nævnt erhvervede Sjakket i 1995 en gammel industribygning. Bygningen, der er formet som to store bølger, blev oprindeligt bygget til at renovere sporvogne, dengang der var sådan nogle i København, men stod ubrugt hen i mange år og forfaldt.

Ved ombygningen med skabtes med tegnestuen PLOT en dejlig udeterrasse, der forbinder de to halvbygninger. Foto: Iwan Baan.

Lokalerne på Skaffervej var meget nedslidte, og der blev i en årrække arbejdet på at skaffe midler til en større renovering og det lykkedes i 2000. I samarbejde med fonde og kommunen valgte Sjakket tegnestuen PLOT v/den danske arkitekt Bjarke Ingels og den hollandske arkitekt Julien De Smith. (PLOT blev i 2006 til BIG og JDS). De nye lokaler blev indviet i 2007.

Bygningen har bevaret sit præg af industribygning, men er samtidig blevet formet af moderne arkitektur. Lokalerne, der udgør rammen om Sjakkets aktiviteter, har således bevaret fabrikkens rå udtryk, men er samtidig blevet

Lokalerne er imødekommende, farvestrålende og fantasifulde. Foto: Iwan Baan.

imødekommende, farvestrålende og fantasifulde.

Fra en rå baggård går man ind ad døren til en metaltrappe. På første sal er der opholdsrum, hvor børn, unge, ansatte, frivillige og besøgende holder til. Omkring frokosttid står der mad på komfuret og dufter. I stueetagen er der en idrætshal, som kan benyttes af områdets forskellige institutioner.

Mellem bygningens to bølger er der etableret en meget stor tagterrasse, hvor livet kan leves, når vejret er til det. På toppen af de to bølger er der sat en container. Den indeholder et øverum til musik. Derudover er der et stort mødelokale, nogle mindre lokaler til visning af film og til computerspil samt et kontor.

Kapitel 2

Hvad er det Sjakket gør?

Dette kapitel vil kortfattet beskrive de aktiviteter, der er i Sjakket. Omdrejningspunktet for Sjakkets arbejde er de børn og unge, der har deres daglige gang i Sjakkets lokaler. Men der arbejdes også med forældrene og med lokalområdets sociale miljø.

Arbejdet med børnene

Dagligt kommer der mellem 50-70 børn i Sjakket. Om lørdagen mødes desuden nogle af fædrene og om søndagen mødrene. Som nævnt har Sjakket fokus på socialt udsatte børn og unges fritid, socialisering og trivsel. Med det udgangspunkt inddrages familie, lokalområde og et netværk af ressourcepersoner. Sjakket betragter sig som en del af det omkringliggende samfund og indgår aktivt i problemløsnings- og inklusionsarbejde, såvel omkring de unge som blandt forældregruppen og i forhold til andre voksne.

Sjakket benyttes mest af børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk, men der er også etnisk danske børn, der kommer. Der er oftest tale om børn, der ikke har andre steder at være uden for hjemmet. Sjakket har kontakt til skoler og andre fritidsforanstaltninger for at nå målgruppen og for at bygge en bro for børnene til andre fritidsaktiviteter.

To af Sjakkets 'Ghetto Heroes' til julefest. Bemærk nissehuen. Foto: Sjakket.

Sjakkets pædagogik med at skabe "Ghetto Heroes" går som tidligere nævnt ud på at gøre børnene til "helten i deres eget liv" – modsat skurken eller gangsteren i bandemiljøet.

I mere konkret og praktisk form appellerer Sjakket til de unge ved at opstille to lister af værdier, som også ligger til grund for det arbejde, Sjakket laver for at skabe "Ghetto Heroes":

- Det er sejt at gå i skole
- Det er sejt at hjælpe hinanden
- Det er sejt at være positive forbilleder for hinanden
- Det er sejt at lave ting, der ikke kun gavner en selv, men alle omkring en

Og

- Det er ikke sejt at begå kriminalitet
- Det er ikke sejt at pjække
- Det er ikke sejt at tage stoffer
- Det er ikke sejt at skide på hinanden
- Det er ikke sejt at være "en helvedes karl"

Tilsvarende ses inklusion gennem uddannelse som en måde at fjerne børnene fra offerrollen og give dem mod på medborgerskabet og kontrollen over egen fremtid. Det centrale sigte for Sjakket er at bidrage til social mobilitet – at børnene får en bedre fremtid end forældrene. I den forbindelse er det vigtigt, at forældrene og især faderen tager ansvar, og børnene skal kunne stole på dem. Det er væsentlige forudsætninger for dannelse af børnenes selvværd. Sjakkets pædagogiske tilgang behandles nærmere i kapitel 3.

Forældrene er en del af løsningen

Børnenes forældre er typisk socialt dårligt stillet. Såvel mødre som fædre er ofte uden for arbejdsmarkedet, på førtidspension eller på kontanthjælp, en situation som kan medføre identitetsproblemer og isolation. I forhold til især pigerne kan den samfundsmæssige eksklusion som forældrene oplever, sætte sig igennem som en begrænsende social kontrol, som vanskeliggør, at deres børn bliver en del af den uddannelsesmobilitet, som ellers finder sted blandt unge kvinder med anden etnisk baggrund. Derfor har Sjakket givet mulighed

for, at piger, som er ældre end 14 år, kan fortsætte med at komme i Sjakket, mens drengene i denne aldersgruppe skal finde andre fritidsaktiviteter. Pigerne får dermed bedre mulighed for at etablere relationer til andre på deres egen alder.

Sjakkets arbejde med børnene omfatter som sagt også forældrene og den øvrige familie. En del af de etniske forældre har ikke oparbejdet nære relationer og indgående kendskab til deres børn, fra de var små. Det er normalt, at der er afstand mellem børn og forældre. Dette har som konsekvens, at forældrene har svært ved at forstå børnenes problemer, når de bliver lidt ældre. Samtidig er forældrene meget opmærksomme på, om børnene udvikler andre normer end forældrenes. Forældrene er ofte bange for at miste deres børn, og egentlig også dem selv, i mødet med det danske samfund. Forældrene har samtidig ofte svært ved at fortælle andre om deres problemer. For Sjakket er det derfor vigtigt at arbejde med forældrene, med forældrerollen og med familiens integration i det danske samfund.

Sjakkets inklusionsarbejde består grundlæggende i at få forældrene med anden etnisk baggrund til at føle sig som nye danskere og som en del af samfundet. Men det er også væsentligt at respektere og anerkende forskellige traditioner, tro og kultur. Man undgår at lægge pres på forældrene, men respekterer og anerkender dem som mennesker og ligeværdige medborgere. Den grundlæggende opfattelse er, at mennesker lettere lader sig inkludere i samfundet, når der ikke er nogen, der presser dem. Det er væsentligt at skabe sammenhænge og uformelle situationer, hvor der kan skabes åbenhed og gensidig tillid mellem forældre og Sjakket.

Forebyggende socialt arbejde

I Sjakkets forebyggende sociale arbejde bruger man de unges egne værdier og erkendelser som afsæt til at løse problemer. Der sættes rammer og rejses diskussioner, og eksempelvis har man i Sjakket en konstant diskussion af forskellen mellem politisk islam og almindelig religiøs islam. En bevidsthed om denne forskel virker dæmpende på konfliktniveauet. Det bidrager til at dæmpe stemningen i lokalområderne, styrke moderate muslimer og gør det desuden vanskeligt for de yderliggående at misbruge situationen. Sjakket får således løbende ros af politiet for indsatsen.

Sjakket bidrager også til inklusion ved at forældrene hjælpes til at skabe gensidige relationer. Ideen er, at når man interagerer og etablerer relationer,

banes vejen for inklusion i samfundet. I dette arbejde uddeles der ikke skyld, men der arbejdes i stedet med tillid. Tilgangen baserer sig på grundlæggende menneskelige værdier: værdsættelse, accept og tillid. Tilgangen er basal menneskelig, men samtidig alligevel grundlæggende anderledes i forhold til andre institutioner og aktører på området.

Tilgangen er helhedsorienteret. Der skabes ikke blot relationer til skole, forældre, de unge og børnene, men også til samfundets mange sociale, sundhedsmæssige og retslige institutioner.

Et eksempel er Sjakkets løbende indsatser i forbindelse med fremkomsten af nye risici i børnenes miljø. Her har senest indtagelse af lattergas i nogle ungdomsmiljøer været aktuelt. Sjakkets aktivister får fat i børnene, inden det bliver et problem, og de taler med forældrene. De kender forældrenes baggrund og har forståelse for, hvorledes de skal "oversætte" problemet, så indsatserne bliver tilpasset familierne.

Forældrene er ofte på vagt over for lovgivning og myndigheder. En oplevelse af, at lovgivning og myndigheder er til for at hjælpe dem og deres børn, er dem typisk fremmed. Når forældrene ofte er bange, skyldes det i vid udstrækning deres baggrund, hvor de aldrig har oplevet at være aktive medborgere i relation til myndighederne. Staten og kommunen er ikke blevet opfattet som en ven. Sjakket arbejder med at fjerne denne "samfundsangst" hos forældrene og vende deres negative opfattelser af myndigheder og institutioner, hvor familierne skal bringes til at opleve, at de selv kan være aktører og bygge bro til myndighederne og til samfundet.

Et eksempel kan illustrere dette: Det drejer sig om en enlig mor til fire, der som ung kom i Sjakket. Hendes dreng havde fået problemer i børnehaven, der opfattede ham som aggressiv og anbefalede, at han skulle tvangs fjernes til observation. Sjakket kendte drengen og mente, at han var normal. Sjakket gik ind i arbejdet for at finde en konstruktiv løsning. Forudsætningen var eksplicit, at såvel moderen som institutionen skulle opbygge en tillids- og samarbejdsattitude. Det lykkedes at finde frem til en ordning, hvor drengen dagligt skulle til observation i en specialiseret institution. Også her fandt man, at drengen var normal. Derefter bidrog Sjakket til, at der blev etableret et netværk med bl.a. familiemedlemmer omkring moderen.

Et andet eksempel er en familie med fire børn, hvor der havde været konflikt med myndighederne i et års tid. Det var en kompliceret sag, hvor familien og sagsbehandlere ikke kunne forstå hinanden. Det lykkedes Sjakket at "over-

sætte” myndighedernes bekymring for familien og skabe forståelse omkring, hvad der krævedes af familien. Det betød helt konkret, at en tvangsfjernelse af et barn blev forhindret. Sjakket byggede bro i forløbet til gavn for familien og barnet.

Sjakket bidrager desuden til at løse konflikter i nærområdet. En central medarbejder hos Sjakket spillede således en væsentlig rolle ved bilæggelsen af en bandekonflikt i 2017. Den langvarige konflikt udgjorde et stort og kompliceret problem, men løsningen betegnes af Sjakkets medarbejder som enkel. Der blev indkaldt til møde blandt forældre i de berørte områder, hvor rammerne blev sat for en anerkendende og tillidsopbyggende diskussion og problemløsning. Sjakket mobiliserede mødre og andre kvinder fra de områder, som var berørt, og der blev organiseret demonstrationer af forældre og især af mødre.

Sjakkets arbejde med de udsatte børn og unge betyder, at man har en tidlig fornemmelse af, hvilke problemer der kan opstå, og hvordan de vil vise sig. Hver generation har således sine problemer og udfordringer. De sociale medier kan for eksempel give anledning til problemer, som forældrene ikke har indsigt i, men som Sjakket så til gengæld er opmærksom på. Derfor følger problemløsningen en situationsbestemt tilgang, som hviler på ovennævnte værdsættelse: accept og tillid.

Nye aktiviteter i Sjakket

For nylig er der sat to nye projekter i gang i Sjakket.

Inden for det pædagogiske initiativ ”social mobilitet” har Sjakket et projekt, som gennem en helhedsorienteret tilgang med relationer til/mellem skole, hjem, fritidsjob og Sjakket søger at skabe en form for *pædagogiske fritidsjobs*. Målgruppen er de 15-17-årige, men førsteprioritet har de 15-16-årige, som er i gang med 9. klasse, og som står i fare for ikke at få afsluttet med en eksamen. Det gælder om at sikre ikke blot en 9. klasses eksamen, men også en eksamen, der er god nok til at åbne adgang til en ungdomsuddannelse. Forældrene inddrages og lærer at tage ansvar for, at den unge passer skolen og sit fritidsjob.

Lektiecafeen er et vigtigt bidrag til inklusion gennem uddannelse. Foto: Sjakket.

Gennem samarbejde med Beskæftigelsesforvaltningen i Københavns Kommune har det været muligt at ansætte 16 unge i pædagogiske fritidsjob. Mange unge i målgruppen mangler penge, da de ikke har noget fritidsjob, og er i høj grad i risiko for rekruttering til kriminelle grupperinger. Der arbejdes også i projektet med miljørelaterede opgaver, og de unge, der er tilknyttet projektet, skal også tage ansvar for de 6-13-årige i Sjakket: hjælpe med lektier og andet. De skal samtidig også være forbilleder for deres venner, så ringene breder sig. Projektet omfatter hele Københavnsområdet.

Erfaringerne med det første hold på 16 unge er meget lovende: Alle har taget 9. klasses afgangseksamen, og flertallet fortsætter i gymnasiet, mens de fleste øvrige tager 10. klasse.

Social Mobilitet Projekt medfinansieres af Den Boligsociale Helhedsplan for Mjølnerparken og Beskæftigelsesforvaltningen i Københavns Kommune.

I det andet projekt er Sjakket for nylig blevet brobygger mellem kommunale myndigheder og belastede etniske familier. Sjakket etablerer et tværgående samarbejde med Borgercenter Børn og Unge, og Sjakket fungerer som en form for konsulenter for sagsbehandlerne og en slags mentorer for de etniske fami-

lier. Det er kommunens ønske at inddrage de etniske familiers netværk, og her trækkes på Sjakkets erfaringer.

Relationer og brobygning

Sjakket er ikke nogen stor institution, men det er en institution med mange forskellige aktiviteter. Det fælles for alle aktiviteterne er, at de bidrager til at danne relationer og skabe en brobygning mellem aldersgrupper, generationer, forskellige etniske grupper, forskellige kulturer, og mellem familier, institutioner og myndigheder. Målet er at skabe selvværd, selvtillid og sociale ressourcer, der kan skabe inklusion.

Den lokale orientering og frivillighed muliggør Sjakkets helhedsorienterede tilgang til de sociale problemer, de møder. Der er ikke nogen klare grænser for, hvad Sjakket må blande sig i, og hvad der ligger uden for deres område.

Dette har muliggjort, at Sjakket kan lave opsøgende arbejde i området. Der er mange, som har behov for hjælp og støtte, og mange vil gerne have problemerne løst anonymt. Sjakket hjælper i situationen og formidler bl.a. videre til den sociale døgnvagt. På denne måde oparbejder Sjakket en udbredt tillid blandt en række etniske grupper, hvor man føler, at Sjakket er til for dem.

Sjakkets beredskab er stærkt som følge af baglandets ekspertiser og erfaringer med problemløsning i miljøerne. Den langsigtede indsats, det store netværk og anvendelse af baglandets ressourcer er det, som gør Sjakket unik i det sociale og samfundsmæssige inklusionsarbejde.

Introduktion til kapitlerne 3 og 4

Sjakket arbejder socialpædagogisk med ”nydanskere” ud fra en livskundskabsform og en familielivsform. Livskundskabsformen betyder at lære gennem deltagelse i praktiske livssammenhænge, mens familielivsformen betegner et samvær, hvor der ikke skelnes skarpt mellem arbejde og fritid. Der tages afsæt i det, de enkelte familier kommer med, og i det fællesskab, der skabes i Sjakket, arbejdes der på at styrke alles forståelse og udvikling. Der er tale om en ”rund” og ”åben” organisation med mange facetter: En familielignende struktur, en mangefacetteret medarbejderskare og et stadig mere udbygget samarbejde i en samskabelse med ansatte i offentlige institutioner og kommunale forvaltninger.

For både børn og voksne – tidligere elever og pårørende – er Sjakket et sted, man kommer ”hjem” til. I et hjem opdrages der gennem direkte involvering, det gode forbillede og den relationelle nærhed. Sjakket som ”hjem” er åbent og retter opmærksomheden mod, at alle involverede parter skal kunne deltage i det almindelige samfundsliv som inkluderet i et fællesskab, men med sin egen integritet i behold. I den forbindelse handler dannelse ikke alene om uddannelse, men om at blive dannet som et menneske, der er i stand til at handle selvstændigt på et oplyst, kritisk og ansvarligt grundlag.

For god ordens skyld skal nævnes, at når vi har talt med Sjakkets ledelse, definerer de deres arbejde som et specialpædagogisk og ikke socialpædagogisk inklusionsprojekt. Målgruppen for en specialpædagogisk indsats er mennesker med bærere af medicinske diagnoser, men det er Sjakkets målgruppe generelt ikke, selvom mange af dem har problemer med den sociale forståelse. I denne bog har vi derfor valgt at benytte betegnelsen socialpædagogik.

Pædagogik som livskundskabsform

Ifølge hjemmesiden driver Sjakket ”konkrete aktiviteter med socialt indhold for børn og unge, som på grund af sociale og adfærdsmæssige problemer ikke benytter de offentlige dagbehandlings-, rådgivnings- og klubaktiviteter”.

Børnene kommer fra skole eller børnehave fra klokken 12. Der er tilbud om mad, og så er der lektielæsning, samtale og forskellige former for spil. Senere er der tilbud om forskellige aktiviteter som fodbold, dans, musik, tegning etc. Hver dag er der flere børnemøder, hvor der, inden en aktivitet starter, arbejdes med demokratisk træning og demokratiske processer, ved at børnene eksempelvis i filmrummet diskuterer hvilken film, de vil se og gennem processen erfarer og vænner sig til, at det er flertallet, der bestemmer, når der skal stemmes om det.

Det er ofte sådan, at børnene kommer fra en baggrund, hvor de ikke så tit bliver hørt. Derfor skal de lære at praktisere demokratiske beslutninger. De, der ikke kom igennem med deres ønske den ene dag, kan forsøge sig igen den næste. Målet er, at børnene skal lære at respektere hinandens meninger, og at pigers og drenges meninger tæller lige meget. Samme model bruges i forhold til idrætsaktiviteter og andre aktiviteter. Denne måde at arbejde på gælder især børn i alderen 6-13 år.

For de unge på 14-17 år udbygges denne måde at arbejde på. Der bruges megen tid til rådgivning og samtaler i grupper. I grupperne diskuteres aktuelle samfundstemaer, men der diskuteres også forskellige fremtidsplaner. Fremtidsplaner er vigtige, for ved at fokusere på dem skabes der drømme og visioner. Det betyder, at der tales om, hvilke drømme den enkelte har, og hvad der skal til for at opfylde drømmen.

Målet for indsatsen er i første række, at børnene og de unge skal forstå vigtigheden af at uddanne sig, og at de sættes i stand til at gøre det. En fast struktur i dagen understøtter målet om, at alle skal have en uddannelse – alle skal forstå sig selv som en del af det danske samfund og demokrati – som en medborger.

De skal udvikle forudsætninger for at kunne klare sig både på kort og på langt sigt. Det vil sige, at de skal blive i stand til at deltage på lige fod med andre børn i skole og fritidsforanstaltninger, og at de skal blive i stand til at tage en uddannelse og klare sig selv på længere sigt gennem eget arbejde.

Tilbuddet er bygget op omkring de ansattes og frivilliges villighed til at yde mere, end der kræves på en almindelig arbejdsplads. Alle arbejder i Sjakket uden at tænke i arbejdstid – man er til rådighed, når det er nødvendigt. Der lægges afstand til en lønarbejderlivsform, hvor der arbejdes fra 8 til 16 bare for at leve i fritiden. Der synes i Sjakket at være tale om en slags familielivsform, der kan minde om de selvstændigt erhvervsdrivendes livsform, hvor der ikke skelnes skarpt mellem arbejde og fritid i forhold til den fælles opgave med ”bedriften” (jf. Højrup 1983).

Selv om Sjakket virker som en familielivsform, er det vigtigt at understrege, at det er en familie, der er åben udadtil.

Det fælles projekt går ud på at opdrage børnene. At være et forbillede er en vigtig funktion for både ansatte og frivillige.

En pige gruppe hos sjakket. Piger kan fortsætte hos Sjakket ud over de 14 år og kan danne netværk med andre piger. Foto: Sjakket.

Sjakkets pædagogik er bygget op om basale demokratiske principper, opbygning af selvværd, involvering af forældre, gensidig kulturforståelse og sportslige aktiviteter. Gennemgående skal alle involverede lære *”respekt for dem, man er uenig med og hjælp til dem, der er svagere end en selv”*, som der står på Sjakkets hjemmeside.

Ønsket om inklusion spiller en fremtrædende rolle i den socialpædagogiske målsætning. Erfaringen er, at værdsættelse, accept og tillid er afgørende for at komme videre i integrationsprocessen. Børn og unge står ofte i den situation, at de *”hverken har en rigtig indsigt i deres forældres kulturbaggrund eller det danske samfund”* (jvf. hjemmesiden). Forældrene og børnene har ofte heller ikke tillid til – og indsigt i – det danske samfunds kultur og værdier.

Sjakkets erfaring er, at når forældre og børn er sammen i Sjakket, så baner det også vej for inklusion i samfundet. Der er tale om en fordobling af indsatsen: Når forældre begynder at komme i Sjakket og bliver accepteret som medlemmer dér, vil de og deres børn som næste trin kunne bevæge sig ud i samfundet med mere tillid til sig selv og andre. Det er et eksempel på, hvordan der tænkes i pædagogisk progression, og hvordan en inkluderende tilnærmelse mellem usikre forældre og det danske samfund langsomt bygges op.

Forebyggelse af problemer er en vigtig del af arbejdet – at stoppe børn og unge, inden de eksempelvis gør noget galt, hvis de kommer i dårligt selskab og løber ude til sent. Det er her onkel- og tanterollen kommer i arbejde, forældrene kontaktes, og der udarbejdes i fællesskab en strategi, der skal hindre eskalering af problemerne.

Det er også et vigtigt mål at støtte opbygningen af de unges selvværd. Gennem belønning fx i form af en udflugt, sommerhustur eller fødselsdagsgaver for barnets positive handlinger (bl.a. at overholde aftaler) lærer børnene, at de selv kan gøre noget for at ændre deres situation. De unges fritidsjob, som omtalt i kapitel 1, kan også være en støtte til forældre på overførelsesindkomst.

Ved større konflikter i området spiller Sjakket ofte en rolle for at få disse konflikter dæmpet eller løst – dette ved hjælp af den tætte kontakt til forældrene. Sjakket optræder desuden som en form for mellemlid mellem borgeren og de offentlige myndigheder, og staben yder en indsats med hensyn til at *”oversætte”*, hvis forståelsen kolliderer mellem et forældrepar og den kommunale forvaltning. Sideløbende kan Sjakkets frivillige hjælpere med etnisk dansk baggrund være med til at *”fjerne de unges evt. fordomme over for danskerne og dansk kultur”* (jvf. hjemmesiden).

Samarbejdet med forældrene er centralt for Sjakket. Her bygges relationer til forældre op ved et ophold på Sjakkets koloni. Foto: Sjakket.

To former for kundskab

Der findes to former for kundskab, skriver Nils Christie: ”Den ene er den, vi møder gennem det formaliserede uddannelsessystem. Den anden er livskundskabsformen. De har begge deres stærke og svage sider. Udfordringen ligger i at *forbinde* kundskaberne fra disse former på måder, som bevarer og/eller giver vækstmuligheder til deres stærke sider, men samtidig begrænser deres svage sider” (Christie 2009).

Livskundskabsformen handler om at dele hverdagen. At tage udgangspunkt i det, den anden forstår og lever i. At leve livet sammen og samtidig åbne op for nyfortolkninger, læring og udvikling. *’At åbne barnet for verden – og verden for barnet’*, som den tyske pædagog Wolfgang Klafki udtrykte det, kræver, at barnet både bliver klogere på verden og på sig selv (Kirkebæk 2010, s. 86). Men det er ikke alene børnene og de unge, der skal ”åbnes”. Også forældrene skal åbnes for den nye virkelighed i et fremmed land. Forældre skal bevæge sig fra handlingslammelse til at være medhandlende til bedste for deres børn.

Sjakket lægger vægt på, at de arbejder med *nydanskere*. Med det mener de, at de skal gøre børn og unge parate til at blive en del af det danske samfund, og at de skal få forældrene til at forstå, at de unges fremtid er her, og at de skal hjælpe med til, at den fremtid bliver god. Det betyder også, at forældre må give afkald på en del af deres kulturelle bagage. De betaler den pris, at deres børn bliver mere og mere danske. Målet er, at børnenes skolegang skal lykkes, de

skal få uddannelse og arbejde. For at det kan lykkes, skal der hele tiden føres en dialog med forældrene.

Her er det vigtigt, at der tages udgangspunkt i det, det enkelte forældrepar oplever og forstår. *'At man, naar det i Sandhed skal lykkes En at føre et Menneske hen til et bestemt Sted, først og fremmest maa passe paa at finde ham der, hvor han er og begynde der'* (Kierkegaard citater – teol.ku.dk). Det citat kommer man til at tænke på, når Sjakkets ledere beskriver, hvor forskelligartet opgaven med at møde forældrene kan være.

Sjakkets arbejde handler ikke alene om den enkeltes uddannelse og bevidsthed, men også om at alle skal lære at være ansvarlig for fællesskabet, sådan som det bliver understreget, når der er tale om at arbejde ud fra en livskundskabsform. Det handler om demokratiets ide: *'Demokratisk pædagogik søger at skabe fællesskaber, som giver plads for den personlighed, der er sig selv, men ikke sig selv nok. At være en person vil sige at føle sig ansvarlig for sit forhold til naturen, samfundet og medmennesket'* (Henriksen 1996, s. 11).

Via møder og diskussioner forberedes deltagelse i demokratiet. Foto: Iwan Baan.

Der er tale om "Undervisningens samtale" – om det "at værne om barnets livsmod" – dets mod til at sige sin mening og anvende sin frihed til at ytre sig. I samtalen forenes et politisk og pædagogisk projekt, fordi ytringsfrihed også

sætter personen fri til at handle. Det handler ikke om frihed til at sige hvad som helst, men om at kunne indgå i en fornuftig samtale som et frit individ (Henriksen 1978, s. 10-11).

Netop den fornuftige samtale med børnene, der kan handle om regler for samvær, om kammeratskab, om hvordan man lærer at håndtere uenighed, om at argumentere frem for at slås, er et vigtigt pejlemærke i Sjakkets pædagogik. Det er også et vigtigt pejlemærke i de gode samtaler med forældre – samtaler der ikke lægger låg på forældres kultur, erfaringer og følelser, men som gennem langvarige forløb arbejder på at opbygge gensidig tillid, åbenhed og handlekraft i forhold til det land, de befinder sig i.

Sjakket arbejder helhedsorienteret og processuelt. Det betyder, at der ikke skal arbejdes i opsplittede forløb: Der skal ikke arbejdes specifikt med børn i én instans og med forældre i en anden. Alt omkring det enkelte barn skal inddrages hele vejen rundt: skole, fritid, forældre, opdragelse etc. Det betyder også, at der er mange *forskellige* forløb med samme mål: At vægte uddannelse og lektiehjælp, at hjælpe med studievalg, at holde de store børn og de unge væk fra bandemiljøet, at arbejde på at udvikle den enkeltes ansvarsfølelse og hans eller hendes ønske om at kunne blive et forbillede for andre.

Aktivitet i den flotte hal. Foto: Sjakket.

Pædagogisk lægger Sjakket afstand til koncepter – det, de kalder ”kassetankegang”, hvor unge med forskellige udfordringer, så som kriminalitet og andet, behandles i adskilte systemer og på særskilte måder. Her tænkes der ikke helhedsorienteret på den måde, som Sjakkets livskundskabsform lægger op til. Det ville være dræbende for Sjakkets måde at arbejde på, hvis de blev presset til at tilpasse sig den opdelte kultur og den arbejdsnorm – og livsform – der kendetegner den etablerede struktur i klubber og SFOer.

Tilpasning og dannelse

Hvad skal der til, hvis man skal lykkes med sine inklusionsbestræbelser?

Grundlæggende er det et spørgsmål om, hvorvidt målet alene er *tilpasning* til danske værdier, normer og kultur, eller om der også er tale om det enkelte menneskes *dannelse*. Her er to forhold på spil:

1. Hvordan skal forholdet være mellem dannelse og tilpasning?
2. Hvordan hænger dannelsesbegrebet sammen med begreberne selvværd og selvtillid?

Hvis inklusionsbestræbelserne alene går ud på at tilpasse mennesker med anden etnisk baggrund end dansk til danske normer og værdier, går noget tabt. Ikke alene det gode, der kan læres af fremmede kulturer, men nok så meget den indoptagelse af værdier, der ligger i dannelsesbegrebet. Når en person dannes, forbliver værdierne ikke et ydre påtryk (tilpasning), men indoptages som noget, der reelt bliver en del af personen selv (dannelse). Dannelse forstås her som det, der varigt bliver tilbage som en del af personligheden, når alt det, man har lært, har fæstnet sig gennem udviklingsprocessen.

I 1970-80'erne begyndte man i Danmark at arbejde på at nedbringe antallet af børn, der blev skilt ud til særlige specialpædagogiske foranstaltninger, ved at lade børn med og uden handicap blive undervist sammen. I begyndelsen af den proces var der kun ringe opmærksomhed på forholdet mellem tilpasning og dannelse. Børnene med handicap blev placeret i klasserne og skulle tilpasse sig, uden at nogen reelt arbejdede på at få dem til at blive en del af klassens fællesskab og liv. Det kom der mange ulykkelige forløb ud af.

På samme måde kan man sige, at hvis vi alene tænker i den rette placering af børn med anden etnisk baggrund i almindelige skoleklasser uden at tage højde for de sproglige og kulturelle forskelle, der er, så lykkes det ikke at medtænke dannelsesaspektet. Der er stor forskel på, om du er *placeret* et sted, hvor du skal *tilpasse* dig et givet system, eller om du oplever dig som et *handlende* menneske i et fællesskab. At opnå det kræver, at der er fokus på dannelse som proces.

For at blive reelt inkluderet kræves det, at barnet bliver set og hørt af omgivelserne på sine *egne* præmisser. Det handler om at udvikle selvtillid og selvværd. *Selvtillid* opnår den enkelte, når man ved, at man er god til noget – eksempelvis at læse. *Selvværd* handler om noget andet. Det handler om, hvorvidt man oplever, at andre tillægger én værdi – at man er anerkendt som person, at man betyder noget (godt) i fællesskabet, og at man kan handle ud fra de dannelsesidealer, man som person har udviklet.

”Skolen skal ikke kun proppe kundskaber ind i hovedet på børn og unge, men også bidrage til at styrke deres karakter, herunder egenskaber som for eksempel udholdenhed, selvkontrol, selvtillid, samvittighedsfuldhed, viljestyrke og robusthed” (Ove Korsgaard 2020).

Dannelsesperspektivet handler om skabelse, udvikling og forandring. Det handler om det, vi som mennesker kan udvikle os til gennem de relationer, vi indgår i og de færdigheder, vi uddannes til. I et *frigørende* perspektiv ses dannelse som en forudsætning for, at det enkelte menneske bliver deltager i samfundslivet frem for blot tilskuer. Pointen er, at det er svært at opnå selvværd og at udvikle sit selv alene på andres præmisser, hvorfor der lægges vægt på, at det enkelte menneske gennem sin dannelse udvikler egne handlekompetencer.

En drengegruppe i hallen i en pause. Foto: Sjakket.

Det handler om at blive dannet til et *selv*, der kan handle, fremfor at blive ”*behandlet* eller *handlet med*”. Det handler om at ”*opbygge kompetence til selv at kunne forstå sammenhænge, forholde sig til dem og handle ansvarligt [...]*” (Schnack 1994, s. 159).

Det er den form for dannelse – dynamisk og processuelt forstået – Sjakket arbejder med. Sjakket ønsker at danne børn og unge til at være handlekraftige, vidende og ansvarlige mennesker, der både har selvtillid og selvværd – dette med afsæt i det fællesskab, Sjakket udgør, men med sigte på det danske samfund som helhed.

Introduktion til kapitel 5, 6 og 7

Kapitlerne 5, 6 og 7 er fortalte erfaringer fra mennesker tilknyttet Sjakket. Det er mennesker af anden etnisk herkomst end dansk. *Vi* fortæller om Sjakket i denne bog, og *de* fortæller om Sjakket i interviewene. Både vi og de fortæller ind i en aktuel samfundsmæssig kontekst. Konteksten er den aktuelle diskurs om mennesker med anden etnisk baggrund – politisk og mediemæssigt.

Det er autentiske fortællinger, vi møder. Implicit handler de om at gå fra det trygge sted – Sjakket – og *ud* i det danske samfund. Sjakkets fortællere er ”livsvidner”. De fortæller både om Sjakket og om deres erfaringer med det danske samfund. Stedet for fortællingerne er et hjørne af København, der med den nære bebyggelse Mjølnerparken har stor politisk opmærksomhed.

Indholdet i interviewene har mange fællestræk. Det er ikke, fordi de pågældende er blevet pålagt at sige det samme. Det er, fordi Sjakket er *deres* sted – et sted, som de er meget bange for at miste, som de gjorde da klub 36 i Mjølnerparken blev nedlagt.

Sjakkets overordnede mål om uddannelse slår igennem i de tre fortællinger. Der lægges vægt på at fortælle, hvor mange der klarer sig. At det sker på trods af store udfordringer, bliver også en fortælling om, hvordan fællesskabet i Sjakket tager hånd om den enkelte.

Når man er i en udsat position og føler sig ”fremmed” på grund af herkomst eller andet, så er det en lettelse ind imellem at kunne være blandt ”sine egne”, hvor der ikke skal forklares så meget, og hvor kultur og sprog opleves nært og kendt.

Der er en tidsdimension i fortællingerne: Før var en person eksempelvis ude ”i noget skidt”, men blev samlet op af medlemmer af Sjakket. Der er et ”før” og et ”nu” i disse fortællinger. Dette er også et billede på, at det, der før var svært og uoverskueligt, med tiden blev lettere.

Men der er også et ”os” og et ”dem” i fortællingerne. ”Os” er Sjakkets fællesskab og den sikre base. ”Dem” er de, der ikke forstår fordelene ved, at indvandrere og flygtninge søger sammen bolig-mæssigt, klub-mæssigt, sprogligt og kulturelt som en del af deres ”vandring” mod at blive inkluderede deltagere i det danske samfund.

Sjakket skaber stærke rødder

Abdul og Bahir¹, to mænd omkring de 30, fortæller om, hvordan Sjakket blev og stadig er en vigtig del af deres liv. Abdul og Bahir startede begge i Klub 36 som 8-årige og blev der, indtil de var 18 år gamle. Så kunne de ikke længere registreres som brugere af Sjakket, men faktisk er de stadig en del af Sjakket. De kommer der tit og giver en hjælpende hånd, når det er nødvendigt.

De to mænd har palæstinensiske rødder og er inkluderet i det danske samfund: de har familie og børn, arbejde og et stort netværk. Både Abdul og Bahir mener, at Sjakket har spillet en stor rolle for deres inklusion, og at Sjakket har givet dem stærke og sunde rødder på Nørrebro.

Abdul og Bahir er vokset op på Nørrebro, både i Mjølnerparken og i Lundtoftegade. De synes alt i alt, at Mjølnerparken var et godt sted at vokse op. Der var et godt sammenhold. Man følte sig hjemme. Alle kendte alle. Der var altid mange ude og lege. Der var en god blanding af forskellige etniciteter. Derfor talte man mest dansk sammen – eller rettere, der udviklede sig et særlig sprog, hvor ord med forskellig oprindelse blev puttet ind i dansk. Hjemme talte de arabisk.

Hovedproblemet var, at der var en gruppe af børn og unge, der lavede ballade og var kriminelle. De skabte mange konflikter, og de skabte utryghed i området og bekymring hos forældrene.

De var med i Sjakkets daværende klubtilbud i Mjølnerparken, Klub 36, der holdt til i nogle kælderlokaler i Mjølnerparken. Lokalerne var små, og der var ikke mange pædagoger tilknyttet. Men der var frivillig arbejdskraft, både til det almindelige pædagogiske arbejde og til lektiehjælp. Der kom 60-80 børn og unge hver dag. Alt i alt var der måske 300 børn og unge tilknyttet klubben. Abdul og Bahir taler om en legendarisk udflugt til BonBon-Land med 8 busser og 300 børn og unge.

---

1 Abdul og Bahir er ikke interviewpersonernes rigtige navne. De rigtige navne er forskningsholdet bekendt.

Aktiviteterne i klubben var computer, stort fjernsyn, hvor man f.eks. kunne se fodbold. Drengene spillede fodbold. Man kunne lave mad sammen. Drengene og piger var ikke delt op, men pigerne var mest i ét rum og drengene i et andet.

Hvis der var problemer med et barn, og de voksne havde fornemmelse af, at barnet var "ude i noget skidt", blev barnet trukket til side, ofte af den ene af lederne, Assad. Assad var god til at snakke med børnene om, at de var inde i noget skidt. Men hvad der var endnu mere vigtigt var, at Assad hurtigt henvendte sig til forældre og måske andre familiemedlemmer og fik dem til at gribe ind.

Pædagogikken var præget af, at de ansatte gav noget af sig selv. Også i fritiden, hvor klubben var lukket. Det kunne de unge mærke. Der var mere interesse og opmærksomhed om dem end i andre institutioner og sammenhænge.

I Sjakket var og er det sådan, at hvis telefonen ringer uden for arbejdstiden, så tager man den. Man henvender sig til børn og forældre, også uden for arbejdstiden.

Klub 36 gav tryghed og anerkendelse.

Både Abdul og Bahir var i en periode i deres barndom tiltrukket af det kriminelle miljø. De omgikkes de forkerte, og de var med til at lave noget, "som ikke var så godt". Men her skred Sjakket ind og fik dem ud af det kriminelle miljø.

I Sjakket interesserer man sig for børnenes hele liv, og man har masser af kontakter i miljøet. Specielt har man tætte kontakter til forældrene. Når et barn er på vej i den forkerte retning, ved man det tit, før der er en politisag på barnet. Man henvender sig til forældrene, og man markerer tydeligt over for barnet, at det her skal være slut.

Abdul fortæller, at han kom på teknisk skole sammen med nogle kammerater fra Klub 36. To af dem begyndte at pjække meget. De tog hen til en spillehal og derefter, nogle eftermiddage, tilbage i klubben. Her fortalte de Assad, at de havde fri fra skole. Men Bahir ringede til Assad og "angav dem" – han fortalte, at de pjækkede. Så skred Assad ind over for dem, selv om de jo nu faktisk ikke længere var en del af Sjakkets målgruppe, og de begyndte igen på skolen.

Det er stort set det samme personale, lønnede og ulønnede, der er i Sjakket i dag, som der var i klub 36. Det siger også noget om, hvordan det er at arbejde i Sjakket. Assad var og er den, der går forrest i det pædagogiske arbejde. Han er rigtig god til "at se børnene". Han respekterer dem. Han er en reservefar for børnene. Han er god til at lytte, men også til at sætte børnene på plads på en meget tydelig måde.

I Sjakket har man kontakt med de samme voksne igennem mange år, og de voksne er der for børnene og de unge, også uden for arbejdstiden. Det skaber en meget stærk relation mellem voksne, børn og unge.

Abdul og Bahir har stadig stærke relationer til mange af dem, der var i Klub 36, da de var børn. Mange af dem bor stadig på Nørrebro. Nu har de fleste familie og børn, og langt de fleste har et godt arbejde. Man mødes uformelt, bl.a. i Sjakkets lokaler. Man kan få hjælp fra hinanden – en er håndværker, en læge og en er jurist. Man trækker på hinanden, når der er brug for det. Det netværk, Sjakket har skabt for Abdul og Bahir, er til stor nytte og glæde i dagligdagen.

Tre ansatte fortæller

De tre ansatte mænd, der alle er nydanskere, blev tilknyttet Sjakket allerede omkring 2001, først som frivillige og senere som ansatte. De har alle tre en erfaring med at arbejde med indvandrerbørn i forskellige miljøer, herunder også fra den tidligere omtalte Klub 36.

De ser sig selv som brobyggere til dansk kultur. *”Vi har selv lært meget om dansk kultur, det vil vi give videre til børnene”* (underforstået at langt fra alle forældrene har så megen kontakt til dansk kultur derfra, hvor de kommer). Det har været en lang proces, fortæller de, hvor der har været vanskeligheder med nogle forældre, hvoraf mange har skullet lære at tage hensyn til børnene, også når de er små og til de unge. Det har ikke sjældent været svært at få forældre til at åbne sig – det kan tage lang tid. *”Forældrene skal forstå, at de nu bor i Danmark”*. For de tre ansatte gælder det om at styrke børnene og skabe selvtillid.

De første børn begynder at komme omkring kl. 12. De tre ansatte kommer lidt før, hvor de snakker sammen. Så møder børnene. De, der kommer fra børnehaven, bliver hentet af Sjakkets personale. Der er adgang til mad, men hvor mange, der kommer sultne, vides ikke, måske er det slet ikke så få vurderet efter brugen af madordningen og madmængdens omfang. Så snakkes der, og ikke mindst læses der lektier, men også kort- og brætspil bruges, og der snakkes fremtid, uddannelse og om, at skolen er vejen frem i det danske samfund. Her er alle tre ansatte fuldt optaget. Senere deler de sig og går til forskellige aktiviteter i forskellige lokaler (fodbold, dans, musik, tegning, etc.). De tre ansatte deltager hver dag i børnemøderne, som er omtalt i kapitel 3.

De tre beskriver sig selv som arbejdende med *”liv og sjæl”* i modsætning til i andre institutioner, hvor der ifølge deres opfattelse i højere grad hersker en lønarbejderlivsform med vægt på fast arbejdstid og en holdning om at arbejde for at leve i fritiden.

”Vi behandler børnene som var det vore egne børn, vi er engagerede og lærer børnene noget”.

”I vores fritidsordning har vi flere piger end drenge. Der kommer hver dag ca. 60-70 børn gennemsnitligt, hvoraf ca. ti er etniske danskere”.

Der samarbejdes med ungdomsklubber og foreninger. Når de unge bliver 12-13 år og i almindelighed ikke længere kan være i Sjakket, får de tilbud om at blive flyttet til en anden klub eller forening. Dog kan pigerne som sagt vente med at flytte ud af Sjakket til deres 14. år – et af eksemplerne på Sjakkets positive særbehandling af pigerne.

Ved indbyrdes konflikter mellem de tre ansatte, prøver de i første omgang at lytte til hinanden, og hvis det ikke rækker, inddrages ”cheferne” (underforstået Assad og Khrosow) – *”Dem kan man altid gå til, de er på hele tiden”*.

Det vigtigste for de tre er at nå deres mål, som i høj grad samles om uddannelse. *”Uddannelse, uddannelse og uddannelse”*. Med stolthed nævnes unge, der er endt som kirurger og ingeniører.

Samarbejdet med de frivillige, herunder etniske danskere, betegnes som godt. De frivillige har ofte specialopgaver, f.eks. lektielæsning, håndarbejde mv., som de laver på en fast ugedag. Børnene er generelt åbne over for de frivillige.

Omgangssproget i det pædagogiske arbejde med børnene er som hovedregel dansk. Der tales dog ind i mellem en del arabisk: *”Vi taler dansk, men det vigtigste er dog, at børnene forstår”*.

Et af de mærkbare resultater af Sjakkets arbejde er, at børnene klarer sig bedre i skolen. Lektielæsning har første prioritet, når alle samles mellem kl. 12 og 13. Samarbejdet med forældre er stort set udmærket. Der kan dog være problemer med forældrene, som undertiden kan udvise en betydelig stædighed. Så lader Sjakket dem være, og tit kommer forældrene så tilbage til Sjakket og beder om assistance. Forældre kommer også og beder om assistance, hvis børnene har ”dummet sig”. Også skolerne henvender sig tit til Sjakket, ”når børnene har dummet sig”.

På et spørgsmål om, hvad der kunne være bedre i Sjakket, er de alle tre enige om, at der mangler arbejdskraft – altså flere ansatte som de tre og frivillige.

Det er også svaret på spørgsmålet om, hvad de ville gøre, hvis de fik ti millioner? *”Ansætte flere medarbejdere!”*

Afslutningsvis siger de tre, at børnene skal føle, at Sjakket vil gøre det bedste for dem. *”Vi er på i 24 timer og er også til rådighed uden for arbejdstiden i Sjakket”*.

Der er også eksempler på, at medarbejderne, hvis de er til stede eller i nærheden, griber ind ved konflikter uden for Sjakket – altså i deres fritid.

Kapitel 7

En far fortæller

Hvordan oplever forældre det tilbud, Sjakket giver dem og deres børn. Hvad er det specielle ved Sjakket?

Vi talte med en far på 56 år, vi kalder ham Amir². Han kom til Danmark som flygtning fra Libanon i 1986. Andre i hans familie flygtede også, så han har familie mange steder i verden. Han har en bror her i Danmark. Han har 10. klasses eksamen. Fra 9. klasse prøvede han at komme i lære som glarmester, men det var for svært på grund af sproget. Han kunne arbejde med alt det praktiske, men det var ikke nok til at få uddannelsen. Han var i praktik hos noget familie – en glarmester i Sønderjylland.

Senere arbejdede han i samme område som gartner hos ældre, hvor han hjalp med havearbejde. Så kom han til København og startede en frugt og grønt forretning, men det gik ikke økonomisk. Han tog et social- og sundhedskursus og kom i praktik i en børnehave, hvor han senere kom til at arbejde først som løst ansat pædagogmedhjælper og senere som fastansat. Det arbejde var han meget glad for. Kollegerne var søde mod ham, og han *”lærte 80 børn og deres forældre at kende”*, som alle boede i det område, hvor Mjølnerparken og Sjakket er beliggende.

Senere fik han også et kursus inden for transport, men så blev han syg med dårligt hjerte, med gigtsygdom og med en meniskskade. Han var syg i fem år, før man fandt ud af, at det var kranspulsåreproblemer, han havde. De fem år var svære, og der kom en psykisk nedtur. Det samlede sygdomsbillede gjorde, at han blev tilkendt førtidspension i 2007. Nu arbejder han frivilligt i Sjakket. Familien bor i Mjølnerparken.

Der er fem børn i familien. De er mellem 12 og 24 år. Den ældste – en dreng – har læst økonomi og matematik og arbejder nu i Nykredit som dataanalytiker. Den næste er uddannet socialrådgiver og arbejder i Hillerød. En datter er under uddannelse som sygeplejerske, en anden datter går i gymnasiet og en dreng går i skole.

---

² Amir er ikke interviewpersonens rigtige navn. Det rigtige navn er forskningsholdet bekendt.

Faderen har en "onkelrolle" i forhold til Sjakket gennem hvilken han praktiserer den form for opdragelse, han har givet sine egne børn. Hvis en dreng f.eks. står ude og ryger om aftenen, så kan man som "onkel" sige til ham, at det vil vi tale med dine forældre om. Og så kan Amir f.eks. sige til faderen, at han hellere skal lade sin søn ryge hjemme sammen med ham (selv om faderen eventuelt ikke selv ryger eller bryder sig om, at sønnen gør det) end på gaden, hvor man let kommer til at ryge mere og mere – og også kan lokkes til at ryge hash.

Alle fem børn i Amirs familie har gået på Rådmandsgades skole. De har været meget glade for skolen, og børnene har alle trivedes. De er alle fem kommet i Sjakket, hvor de startede, da de var 6 år. Det var samtaler med andre børn og deres forældre, som gjorde os opmærksomme på Sjakket, fortæller Amir, og han beretter videre, at Sjakket er et sted, hvor der bliver taget vare på børnene. *"Der er ture ud på landet, så børnene kan opleve ro og fred – også ture over flere dage, hvor vi frivillige er med og hjælper med at lave mad, spille spil med børnene, gåture etc. Når der er fest, er vi måske 15 frivillige forældre, der laver mad til festen over flere dage. Vi gør det gerne for at glæde børnene. Der er så mange gode aktiviteter i Sjakket".*

Amir fortæller, at det bedste ved Sjakket er, at *"de kan give dig alt, hvad du har brug for. Er en forælder eksempelvis i tvivl om en sag med kommunen, så kan de skaffe en socialrådgiver, der kan hjælpe dig – eller en jurist eller sygeplejerske, hvis det er den ekspertise, der er brug for, når et problem opstår".*

Alle arbejder i Sjakket uden at tænke i arbejdstid – man er til rådighed, når det er nødvendigt. Der bliver også ydet lektiehjælp gennem frivillig indsats.

"Vi er med på ture, stiller op til fester, er forældreværn hvis der er brug for det i forhold til en fest. Sjakket er vores fristed, og som sagt hjælper de, når noget bliver svært eller uforståeligt for os som forældre", fortæller Amir.

På et spørgsmål, om der er noget han som forældre og familie savner i tilbuddet – ting der kunne gøres bedre, svarer faderen: *"Nu taler jeg som privatperson, ikke som Sjakket. Men vi savner de gode gamle dage, hvor der kun var Sjakket, som blev kaldt nr. 36. Sjakket havde et klubtilbud i Mjølnerparken, der blev kaldt nr. 36. Og der var flere voksenklubber dér også. Nr. 96 var for fædrene, og Sjakkets medarbejdere hjalp klub 96 og skabte den frivillige fædre/onkel gruppe fra nr. 96, og vi er stadigvæk frivillige i Sjakkets aktiviteter og nu – efter vores klub er lukket – bruger vi Sjakkets lokaler. Sjakket blev trængt ud fra Mjølnerparken. De af Sjakkets børn, der bor i Mjølnerparken, bliver nu afhentet og bragt tilbage igen i bus. Der var altså tidligere klubvirksomhed i Mjølnerparken*

(Kvindeklub og andre klubber), som havde åbent altid. Der var også ordninger for store børn, som kunne få arbejdsdusør for at yde et eller andet stykke arbejde, de så var forpligtet på. Men det er nu ikke længere Sjakket, der står for det. Nu efter skyderierne i 2017 er alle klubber i Mjølnerparken lukket. Det har politiet forlangt”.

Julefesten er en vigtig del af den danske kultur og holdes hvert år hos Sjakket. Her er mødrene aktive og deler på billedet julegaver ud til børnene. Foto: Sjakket.

Faderen oplever, at området er under pres, og han er usikker på, hvem der har skadet området mest gennem den forestilling, der er om stedet: politiet eller politikerne. Men han tør ikke blande sig mere efter de skyderier, der har været, da han er bange for, at det kan gå ud over hans børn og familien. Sjakket er blevet holdt ude, efter at de nye tilbud i Mjølnerparken er dukket op, men faderen har langt mere tillid til Sjakket.

Til et spørgsmål, om der er nye tilbud, som faderen synes, Sjakket skulle arbejde på at kunne give forældre og børn, svarer han: *"Nej, det fungerer godt. Sjakket er et sted, hvor børn og voksne fra området frit kan komme, og hvor de altid er velkomne"*.

Faderen selv er der tit – man kan også bare komme for at snakke lidt og for at være sammen med andre. Det fungerer som et medborgerhus for alle i området. *"Der er ikke konflikter i Sjakket. Der er konflikter i området, ikke i Sjakket. For i Sjakket kan vi altid diskutere om alt vedrørende samfund, demokrati, børneopdragelse etc"*.

Introduktion til kapitel 8

Der er mange ting, forældre skal lære, når de som flygtninge og indvandrere skal bo i et land med en anden kultur end deres egen. Det gælder ikke mindst andre normer for opdragelse af børnene. For mange er manden den, der skal tjene pengene, mens kvinden skal tage sig af hjem, børn og mand, som det også var tilfældet i Danmark for 50-60 år siden. I Danmark har kvindekampen rettet sig mod at få kvinder anerkendt som ligeværdige med manden med hensyn til uddannelse og arbejde. Ikke mindst har det været vigtigt at gøre sig uafhængig af manden og hans indtægt.

Den kamp er i dag aktuel i forhold til piger og kvinder med flygtninge- eller indvandrerbaggrund. Forældre med anden etnisk baggrund må lære at give afkald på de traditioner, der har givet magt over pigernes uddannelse, valg af ægtefælle og hele tilværelse. Netop derfor arbejder Sjakket på en særlig måde i forhold til pigers læring og i forhold til deres forældres forståelse af, at et godt kvindeliv i Danmark kræver forældrenes opbakning til pigernes ønsker til uddannelse og arbejde. At denne udvikling mod ligestilling er på vej, ses af, at der generelt i samfundet er relativt flere kvinder med indvandrerbaggrund end danske kvinder, der uddanner sig.

Også for drenges vedkommende kræves der noget særligt af forældre med hensyn til opdragelse: Drengene skal, i højere grad end der er tradition for, pålægges pligter og afkræves god opførsel. Sjakket arbejder her på, at forældre skal være mere opmærksomme på, hvad drengene foretager sig, når de indgår i forskellige grupperinger, og på at opdrage dem til at være hjemme til aftalt tid.

Sjakket med kønnets blik

Som beskrevet i tidligere afsnit består Sjakkets tilbud til børn og unge af en lang række aktiviteter, der danner rammen om at udvikle kundskaber til brug for at leve i det danske samfund. Disse aktiviteter tiltrækker på forskellig vis henholdsvis drenge og piger, fx inden for sport, computer, håndarbejde etc.

Det gælder for nogle af Sjakkets aktiviteter, at børn i puberteten opdeles i drenge- og pigegrupper, mens aktiviteter for yngre børn er mere kønsblandede. Det er der, i sammenligning med mange andre institutioner for børn og unge, ikke noget særligt i.

Sjakkets helhedsorienterede pædagogik og arbejdet med børn fra flygtninge- eller indvandrerfamilier betyder imidlertid, at der i Sjakket er anderledes udfordringer set i et kønsperspektiv. Den helhedsorienterede pædagogik rækker ud til at inddrage børnenes familier i det pædagogiske arbejde, og her kan traditionelle kønsstereotyper i familierne være barrierer i arbejdet med inklusion af børnene i det danske samfund. Som eksempler nævnes, at pigerne i hjemmene ofte tildeles mere begrænsede rolleforventninger til et kvindeliv end det, der har været gældende i de seneste årtier i Danmark. I nogle indvandrerfamilier trives der stadig forestillinger om, at kvinders liv skal fokusere på familie, omsorg og ægteskab. Det er lidt ude af trit i sammenligning med et moderne kvindeliv i Danmark, der har mere fokus på ligestilling via uddannelse, arbejde og uafhængighed af en mandlig forsørger. Således konkluderer den seneste undersøgelse af danskernes værdier, at dobbeltforsørgerrollen, hvor både mænd og kvinder er forsørgere, hvor kvinder er udearbejdende, og hvor børnene er i institutioner, tillægges høj værdi i dagens Danmark (Frederiksen red. 2019).

I Sjakkets pædagogik er der et stort fokus på, at piger fra nogle indvandrerfamilier skal have en særlig støtte for at kunne bryde ud af de traditionelle kønsrollemønstre. Pigerne skal gerne tilpasse sig danske forhold, hvor kvinderne er udearbejdende og økonomisk selvstændige. I Sjakkets pædagogik kommer det til udtryk i en særlig opmærksomhed på pigers vilkår og uddannelse, også i relation til arbejdet med familierne.

Generelt viser det sig også, at netop de etniske flygtninge- og indvandrergruppers piger har øget deres andele af uddannelsessøgende gevaldigt over de senere år (Udenrigs- og Integrationsministeriet, 2017). Blandt 16-19-årige kvinder med ikke-vestlig baggrund er 70 pct. i gang med en ungdomsuddannelse eller videregående uddannelse. Dermed er disse unge kvinder mere uddannelsesaktive end unge kvinder med etnisk dansk baggrund, hvor 65 pct. er i gang med en uddannelse.

Som en del af deres pædagogik har Sjakket gennem flere årtier satset på at støtte pigerne i at få en uddannelse. Det har været en del af den helhedsorienterede pædagogik i et kønsperspektiv. I relation til drengene har pædagogikken haft særligt fokus på drengenes aktiviteter i aftenens gademiljøer i byen med alle de fristelser, der kan følge med. Også her kan pædagogikken støde imod traditionelle opfattelser i familierne, hvor drenge typisk gives tilladelse til at færdes mere frit i byens gadeliv.

Sjakket har en kvindegroupe, der består af ca. 25 kvinder i alle aldersgrupper, og som mødes hver søndag eftermiddag. Nogle har gået hos Sjakket som børn, og andre har eller har haft deres børn hos Sjakket. Vi har interviewet 10 kvinder en søndag eftermiddag, hvor de fortalte om Sjakket og Sjakkets betydning for dem. Nogle af dem er frivillige ”tanter” hos Sjakket, selvom de ikke rigtig kan lide titlen som ”tante”. Men det at være ”tante” signalerer, at børnene skal vise dem respekt og kan bruge dem til at få råd og vejledning, samt at de kan bruge dem som forbilleder. En af kvinderne fortæller, at hun kommer som frivillig i Sjakket hver dag, da hun for tiden er arbejdsløs. En anden fortæller, at hun som enlig mor til to børn kommer i Sjakket så ofte som muligt, når hun ikke skal på arbejde. At komme i Sjakket er som at komme i en familie, og kvindeguppen fungerer for nogen som en gruppe for mødre med børn i Sjakket.

Når det gælder ligestilling, har der fra Sjakket været fokuseret meget på, at pigerne ofte er dobbelt undertrykt: I ægteskabet og i en binding til hjemmet. En af nøglerne til frigørelse er uddannelse. Uden uddannelse venter ofte et tvangsægteskab, vurderes det i Sjakket.

Ligestillingsarbejdet tager udgangspunkt i pigernes mødre, hvorfor man har etableret søndagsklubben. Når pigerne er i Sjakket, får de faktisk lov til at bestemme mere end drengene, og de udvikler selvbevidsthed og evne til at træffe valg. Grundlaget for dette arbejde er, at Sjakkets medarbejdere nyder stor tillid blandt forældre mv.

En del af sjakkets kvindegruppe som aktive deltagere i den årlige julefest med nissehuer på. Foto: Sjakket.

Den største angst hos de interviewede i dag er, at Sjakket en dag forsvinder eller bliver nedlagt. *"Hvor skulle vi så gå hen?"* Sjakket giver, ifølge interviewet, både børn, unge og voksne en stor grad af tryghed. Man kender hinanden, man ved, der er nogen at gå til, hvis der er problemer, og man giver viden og erfaring tilbage via Sjakket. Der er en forpligtelse til også at yde noget tilbage som frivillig. Hvis man fx har taget en videregående uddannelse, kan man give noget tilbage ved at komme i Sjakket og være et forbillede for de unge kvinder og for deres familier. Det er endnu et eksempel på, hvorledes Sjakkets pædagogik har fokus på at støtte kvindernes karrierer og uddannelser.

I samtalen med kvindegruppen talte vi om, hvorvidt der, efter deres opfattelse, er forskelle på, hvad piger hhv. drenge skal lære hos Sjakket. Her var svaret et klart nej.

Det blev udtrykt således: *"I Libanon kan der være store forskelle, men ikke her. Vi lever her i Danmark i et socialt sted, og der kan ikke være forskelle på, hvad piger og drenge skal lære"*. Men det blev betonet, at der selvfølgelig kan være forskelle i interesser blandt hhv. piger og drenge i at deltage i de forskellige aktiviteter i Sjakkets regi, og at denne kønsadskillelse især er tydelig for teenagegrupperne, hvor kønnene ofte foretrækker at deltage i kønsopdelte aktiviteter.

Det danske samfund har udviklet sig betydeligt med det, der kaldes konvergens på kønsopdelingen (Bonke 1995). Det betyder, at kvinders og mænds muligheder inden for uddannelse og arbejde konvergerer og bliver mere ens. Det har været en tendens, der især har udviklet sig fra 1960'erne og frem. Kvinders deltagelse i det lønnede arbejde uden for hjemmet øgedes dramatisk i løbet af 1960'erne. Tidligere havde det hovedsageligt været kvinder fra arbejderklassen, der havde lønarbejde uden for hjemmet. Denne udvikling havde og har store konsekvenser for familie og arbejdsliv og for børnene. Der er også stillet mange kritiske spørgsmål til udviklingen. Nogle mener, at denne udvikling har forandret vores familiestruktur, samtidigt med at det har haft en frigørende effekt på kvinders liv (Drewes Nielsen & Knudsen 2000).

At der ofte fra politisk side sættes fokus på flygtninge- og indvandrerkvinders og mænds manglende konvergens (eller rettere den langsommelighed hvormed det foregår), bevirker, at man ofte overser, at transformationen har betydet et nyt og helt anderledes kvinde- og familieliv, som det har taget Danmark 50 år at opnå. I den sammenhæng er det imponerende, hver gang flygtninge- og indvandrerkvinder bryder med deres egne kulturelle baggrunde for kvinders liv.

Introduktion til kapitel 9

Værdier er *”kulturelt bestemte opfattelser af, hvad der er værdifuldt og ønskværdigt, og hvad der ikke er det”. [...] ”Alle mennesker lever deres liv på grundlag af værdier”, og værdier ”udgør grundlaget for det sociale liv, det politiske samfund og staten”* (Wikipedia, opslag Værdi).

Ordet værdi har en dobbelt betydning: Noget kunne tillægges værdi, eller noget *var* af helt grundlæggende værdi som eksempelvis menneskeværd (Frandsen 2009).

Som det vil blive vist i kapitel 9, er der ikke er væsentlig forskel på det, der af daværende kulturminister Bertel Haarder har været præsenteret som *”danske værdier”*, og det, der ligger til grund for Sjakkets arbejde.

Kapitel 9

Sjakkets værdier

Sjakkets medarbejdere nævner tit, at de søger at lære børnene, de unge og de voksne, dvs. især forældrene, *danske værdier*. Men hvad mener Sjakkets ansatte, 'onklerne' og 'tanterne' og de frivillige så mere præcist med danske værdier? Hvad er det for normer, der bruges i Sjakket for at håndtere både det praktiske arbejde og en mere abstrakt samfunds- og medmenneskelig forståelse? Når vi spørger Sjakkets medarbejdere eller læser i det skriftlige materiale om Sjakket, får vi – her nævnt i tilfældig rækkefølge – svar som:

- Ligeværd
- Kønsligestilling
- Deltagelse
- Respekt for den enkelte
- Demokrati
- Selvdisciplin
- Arbejdsmoral
- Værdsættelse
- Accept
- Tillid

Eller andre gange og negativt udtrykt fravalg af "ligegyldighed" og "offerrolle".

Det kan være nærliggende at sammenligne Sjakkets værdier med de ti værdier, som med Bertel Haarders mellemkomst blev formuleret ved en række rundspørger til flere tusinde danskere i begyndelsen af det 21. århundrede.

De ti værdier blev:

- Frisind
- Kønsligestilling
- Velfærdssamfundet
- Tillid
- Det danske sprog

- Foreningsliv og frivillighed
- Hygge
- Den kristne kulturarv
- Frihed
- Lighed for loven

Ser vi bort fra den kristne kulturarv, hvor der i Sjakkets tilfælde ikke abonneres på en bestemt fælles religionsforståelse, er der en meget tydelig lighed mellem de to værdiopfattelser. Tager vi udgangspunkt i Haarders liste, ses det, at *tillid, kønsligestilling og lighed for loven* går igen hos Sjakket, selvom der delvis bruges lidt andre ord (respekt for den enkelte, værdsættelse og ligeværd). Der *hygges* også ganske meget omkring børnene i Sjakket: Der er varm og sund mad hver dag, der er filmforevisning, julestue, busture og koloniophold.

Sjakket har megen *frivillighed* i form af frivillig arbejdskraft: Der er forældre, og der er etniske danskere, som yder lektiehjælp og vejledning i håndarbejde. Der er frivillighed blandt børn og unge, der har en fortid i Sjakket og i dag kommer som voksne. Der er også en frivillighed, der kommer til udtryk i form af den tidligere omtalte ikke-lønmodtager holdning blandt staben, og af ”onklerne” og ”tanterne”, som i princippet og uden ekstra vederlag er til rådighed døgnet rundt.

Frivillige hygger sig ved bålet på Sjakkets koloni. Foto: Sjakket.

Foreningslivet med kvinde- og mandegrupper blomstrer i Sjakket. Sjakket stiller sine to haller til rådighed for skoler og idrætsforeninger. Helt overvejende benyttes *det danske sprog*, og i interviewene med Kvindegruppen fremhæves betydningen af, at børnene fra helt små lærer at tale og forstå dansk. Sjakket interagerer i stor udstrækning med *velfærdssamfundet* gennem dets dialoger med kommunen, skolen, sundhedssystemet, retssystemet og ikke mindst politiet.

Frisind og lighed for loven udtrykkes i Sjakkets praksis som læring af børnene til deltagelse, ligestilling, aktiv medvirken og demokrati.

Både børn og voksne har *frihed* til at vælge Sjakket både til og fra. Og er de inden for Sjakkets vægge, er der *frihed* til at vælge aktiviteterne til og fra – med lektielæsning som en undtagelse.

Der er altså stor lighed mellem Sjakkets og etniske danskeres værdier. Måske er Sjakkets værdier en anelse mere kollektivt orienteret i sammenligningen med den individualistiske toning i Haarders værdisæt. Det mere individualistiske er så måske afspejlet i Sjakkets pointering af arbejdsmoral og selvdisciplin – to værdier der ikke findes på Haarders liste.

En kættersk, etnisk dansker ville måske spørge: ”Men hvilke normer er det så tilladt at beholde i en familie med anden etnisk baggrund, og hvilke ville være utænkelige i en dansk kultur?” Og i samme boldgade: ”Er der normer, som Sjakket ikke tager op?”

Lad os tage det sidste spørgsmål først. Kommer børnene, de unge eller de voksne med spørgsmål til Sjakket om adfærd eller normer, er der os bekendt ikke grænser for, hvad Sjakket forholder sig til. Alle temaer, som er relevante for brugerne, er spørgsmål eller normer, som Sjakket tager stilling til: Arrangerede ægteskaber, påklædning, håndtryk, alle typer af juridisk rådgivning – eventuelt med brug af advokat, ældreomsorg, skoleproblemer, uddannelsesvalg, sociale problemer, osv. osv.

Men hvad så hvis en indvandrerfamilie eller en enkelt persons normer er utænkelige i en dansk sammenhæng, eller de strider mod en eller flere af de normer, som vi har fundet frem til, at Sjakket står for? Det er først ved en henvendelse eller anden form for kontakt til Sjakket, at normkonflikten kan opstå. I disse tilfælde vil Sjakket tage en samtale med familien, men Sjakket bruger en strategi om ikke at presse på, fordi normer ofte er ret stabile størrelser, som det tager tid at skabe ændringer i.

Introduktion til kapitel 10

I pædagogisk sammenhæng bruges begrebet *integration* oftest *individuel* om et barn, der eksempelvis fra en specialklasse skal indoptages i en almindelig skoleklasse. Sociologisk bruges integration også mere bredt om en dels indoptagelse i en helhed.

Inklusion retter sig mod *fællesskabet*. I skolen betyder det, at der arbejdes for, at ingen skal skilles ud, og at alle får betydning for fællesskabet og selv oplever at være en del deraf. Mere generelt betyder inklusion, at selv om der er differentierede synspunkter, viden, kultur og normer indenfor en gruppe, så skal de differentierede synspunkter være med til at udvikle og berige fællesskabet og den fælles opgave, hvad den end er.

Integration og inklusion er beslægtede ord, men der er en kvalitativ forskel mellem dem, fordi inklusion omfatter, at den inddragede person også bliver en bidragende del af et fællesskab.

Der har indenfor den pædagogiske verden typisk været tale om en enten-eller logik: Enten kan du inkluderes, eller også må du udskilles til særlige foranstaltninger. I stedet for en sådan todeling forstår vi inklusion (og eksklusion) som noget kontinuert – noget som glider over i hinanden – med mange trin eller i virkeligheden med uendeligt mange helt tæt følgende trin. Man kan f.eks. bevæge sig fra at være helt udgrænset, lidt inkluderet og så ende med at være helt inkluderet – eller omvendt ved eksklusion.

En del af de børn og unge, der kommer i Sjakket, har været svære at rumme i de almindelige daginstitutioner og SFO'er. De har haft svært ved at indgå i det almindelige fællesskab. Sjakket giver dem en mulighed for at afprøve nye former for adfærd inden for en kendt og tryk ramme.

Inkluderende pædagogik via Sjakket

De, der kommer i Sjakket, har af det danske samfund ofte – og for mange af de voksnes vedkommende gennem en årrække – været udsat for racisme og fremmedhad. De opfattes af størstedelen af det danske samfund og danskerne som mere eller mindre udenfor. Tidligere og nuværende regerings stramme udlændingepolitik bakkes op af et betydeligt flertal i den danske befolkning. Her er der tale om en klar differentiering: Etniske danskere er indenfor. Flygtninge, immigranter, asylansøgere og andre med anden etnisk baggrund er mere eller mindre udenfor.

Sjakket er en slags helle, et frirum, et sted, hvor mennesker med anden etnicitet og især deres børn kan være alene og/eller sammen med andre med fremmed etnicitet uden at have samfundets negative holdninger direkte inde på livet. I Sjakket lærer børn, unge og voksne både danske vaner, normer, sprog, udtryksformer – og at bearbejde dårlige oplevelser.

I hvilken grad og med hvor mange kan det så lade sig gøre, at Sjakket inkluderer til det danske samfund? Det er et empirisk spørgsmål, og det kræver empiriske svar. Erfaringerne viser, at det *kan* lade sig gøre. Nogle unge, som har været med i Sjakket, får en høj uddannelse og betydende stillinger i det danske samfund. Det er dog ikke alle, men hvor mange? Og I hvor høj grad bliver de inkluderet?

For at kunne besvare disse spørgsmål er det vigtigt ikke alene at tænke på uddannelse og arbejde. Vi opfatter nemlig samfundet som sammensat af en i princippet uendelig række af hinanden relativt uafhængige systemer, fx uddannelsessystem(er) og arbejdsmarkedssystemer. I tilfældig rækkefølge er der tale om forbrugssystemer (hvor meget forbruger vi og til hvad), indkomssystemer (hvad tjener vi og hvordan), boligforhold og boligomgivelser, sportssystemer, mange andre fritidssystemer, religiøse systemer, helbred, sundhed, venskaber, trygge rammer, nabosystemer, familie, osv., osv. Inklusion skal efter vores opfattelse forstås i relation til hvert enkelt af disse

systemer, og så bliver det at være inkluderet straks et mange-dimensionalt fænomen.

Det betyder så, at en person med anden etnisk baggrund end dansk kan være vel inkluderet i for eksempel indkomst- og uddannelsessystemet, men stå helt eller noget fremmed overfor det danske sundhedssystem, det sociale system eller retssystemet osv., osv. Andre med anden etnisk baggrund end dansk kan være vel inkluderet på arbejdsmarkedet, men have ingen eller få venner og bekendte blandt etniske danskere.

Med denne opfattelse af inklusion giver det næsten sig selv, at en enkelt person ikke kan være inkluderet i alle systemer på én gang. Det er med denne forståelse af inklusion af samfundsmæssige systemer, vi ser Sjakket.

Sjakket satser på at inkludere børn, unge og forældre i en lang række systemer. I front er *uddannelse*, hvor lektielæsning har en vigtig placering, og børnene bliver holdt til ilden og får ikke lov til at lege, før lektierne er læst. Det samme gælder *fast arbejde* i det danske samfund, hvor det med stolthed fremhæves, at tidligere elever i Sjakket i dag har topposter i samfundet som fx. kirurger, ingeniører og ledere i offentlige stillinger.

Også det at lære *danske normer og adfærd* er centralt. Ved at hjælpe med kontakt til skolen, når der er problemer med et eller flere børn, bidrager Sjakket til børnenes større inklusion i *skolesystemet* og til inklusion i skolens *kammeratfællesskab*. Gennem *socialrådgivning og sundhedsrådgivning* medvirker Sjakket til inklusion i relation til det danske sociale system og sundhedssystemet. Ønsker forældrene det, går Sjakket med som bisidder til møder med kommunens socialforvaltning og det offentlige sundhedsvæsen (læger, hospitaler mv). Har familien problemer af retlig karakter, sørger Sjakket for den nødvendige *juridiske bistand*.

Mange voksne førstegenerations indvandrere bruger Sjakket som et fristed, et pusterum i et fremmedfjendsk samfund. Måske er yderligere inklusion i det danske samfund ikke deres primære eller i hvert fald ikke deres mest bevidste mål med at komme og være i Sjakket, men snarere *samværet, trygheden, tætheden, fællesskabet og solidariteten*.

Det ser vi et eksempel på med en enlig mor, som kommer stort set hver dag. Her skaber hun *kontakter*, som måske en dag kan blive til *venskaber*. Et andet eksempel er den lille dreng, som er meget tavs i børnehaven, men som liver op, når han efter børnehaven er på vej hen til Sjakket. Det er to eksempler på, at Sjakket inkluderer til systemet *tryghed* og systemerne *kontakter* og *venskaber*.

Det næste tema, vi tager op, er spørgsmålet: *Er Sjakket en ghetto?*

Det fremgår af næsten alle denne bogs kapitler om børn, unge, voksne, onkler og tanter, om køn osv., at Sjakket har sin særegne kultur, hvor inklusion i det danske samfund af personer med anden etnisk baggrund end dansk i vid udstrækning varetages af personer, som er født i Mellemøsten, men har årtiers ophold i Danmark bag sig. Betyder det, at Sjakket er en ghetto forstået på den måde, at det er en institution, der lukker sig om sig selv – og indtager en vis distance til det øvrige samfund?

Fællesskabet i Sjakket har en *betydelig åbenhed overfor omverdenen*, og ikke mindst er der i Sjakket en ubegrænset tilgængelighed til at henvende sig til og modtage støtte fra Sjakkets medarbejdere og frivillige. Dette sidste kunne tilsammen lede tanken hen mod den livsform, som den norske kriminolog Nils Christie (2002) beskriver i sin bog "Hinsides institution og ensomhed – om landsbyer for usædvanlige mennesker". Landsbyerne, skriver Christie, er usædvanlige ved at rumme alle slags mennesker. Også mange som i det øvrige samfund ville blive set på som anderledes af udseende, væremåde eller begge dele. I landsbyerne lever alle sammen med hinanden, *de usædvanlige* og de almindelige lønarbejdende borgere. Alle bor sammen, spiser sammen og er sammen i fritiden. Fællesskab råder også i landsbyens arbejds- og kulturliv. Ingen modtager løn fra landsbyen, ingen er indsat eller indlagt. Ingen stab og ingen klienter.

Vi står her, som Christie siger, overfor et grundlæggende dilemma: "*Er det bedre at bli spredt ut i et tynt lag blant vanlige mennesker i noe som nesten er et normalt liv, men likevel et liv som klient? Eller ville det være bedre å være blant større samlinger av de usedvanlige og heller ikke bo slik som standardløsningen i samfundet foreskriver, men heller ikke ensomme og ikke som klienter*" (Christie 1989).

Både Sjakket og de usædvanlige mennesker har truffet samme valg, nemlig at være sammen og ikke spredes. Med dette valg udtrykkes en høj grad af fællesskab og en omfattende mangfoldighed i aktiviteter, der peger mod indsatser for sammenhørighed. Men samtidig er der for Sjakkets vedkommende en *ubegrænset åbenhed overfor omverdenen*, som ikke mindst kommer til udtryk ved den tætte kontakt med skolerne, sundhedsvæsenet, socialvæsenet og politiet ved bandekonflikter eller i forbindelse med unge, som måske er på vej ind i noget kriminelt. Så vi kan konkludere, *at Sjakket ikke er en ghetto*.

Det sidste tema, vi vil omtale, er: *Sjakkets bidrag til det danske samfund*.

Vi har ovenfor givet en lang række eksempler på, at Sjakket inkluderer børn, unge og voksne med anden etnisk oprindelse end dansk i mange vidt forskellige systemer. Det vil sige, *at Sjakket herved i meget høj grad bidrager positivt til sammenhørigheden i det danske samfund.*

Sjakket yder med sit inklusionsarbejde et betydeligt og positivt bidrag til det danske samfund. Og ved *medarbejdernes engagement* og den *anvendte inkluderende pædagogik* fremstår Sjakket som et eksempel for andre børne- og ungdomsinstitutioner.

Kan vi lære noget af Sjakket?

Som nævnt er Sjakket en betydningsfuld faktor i mange menneskers liv på Ydre Nørrebro og Bispebjerg i København. Sjakket er en succes, men en succes, der ikke bare lige kan kopieres. Det er der flere grunde til:

- Sjakket er præget af sin meget lange historie. Sjakket har således eksisteret i sin nuværende form siden begyndelsen af 1990'erne. Der har i hele perioden været stor opbakning til Sjakkets arbejde fra brugere og tidligere brugere, men også fra en bredere kreds såsom beboere i kvarteret og mange andre mennesker i Københavnsområdet. En sådan opbakning kan man ikke bare stampe op af jorden. Den kræver særlige omstændigheder, og den kræver tid.
- Sjakket har opnået stor tillid blandt børn, unge, forældre og andre i lokalområdet. Sjakket opfattes af mange som et sted man kan gå til, hvis man har problemer. En sådan tillid kan ikke skabes her og nu. Den opbygges gennem mange år, men kan nedbrydes fra den ene dag til den anden.
- Sjakket er lykkedes med at basere en meget stor del af sine aktiviteter på frivillighed. De to pædagogiske ledere begyndte selv i Sjakket som frivillige. I dag er der en stærk gruppe af frivillige omkring Sjakket. Nogle indgår i Sjakkets arbejde, men aflønnes kun i perioder. Andre er helt igennem frivillige. Et sådant engagement og et sådant ansvar kan man ikke forvente vil opstå i andre sammenhænge. Set ud fra almindelige standarder på det danske arbejdsmarked arbejder de tilknyttede alt for meget til alt for ringe en løn. Dette placerer Sjakket i en lidt sårbar position, med afhængighed af få ansatte og mange ildsjæle. En position, som Sjakket har formået at håndtere i mange år.

Opbakning, tillid og frivillighed har tilsammen gjort det muligt at udvikle en helhedsorienteret tilgang til socialt arbejde på Ydre Nørrebro og Bispebjerg i København. Men selv om Sjakket ikke kan kopieres, kan man godt lære noget af deres erfaringer. Vi vil her pege på fem spørgsmål, som kan give anledning til refleksion og læring:

Skaber vi bedst uddannelsesparathed og social mobilitet ved at samle eller sprede børn og unge med anden etnisk baggrund?

Der er nok ikke noget entydigt svar på dette spørgsmål, men det ser ud til at lykkes for Sjakket at skabe en høj grad af uddannelsesparathed blandt socialt udsatte børn og unge med anden etnisk baggrund. Også selv om (eller måske fordi) det sker i et miljø, hvor næsten alle har en ikke-vestlig baggrund. Sjakkets erfaringer viser, at i et miljø, hvor barnet ikke har grund til at føle sig anderledes, er det lettere at opbygge den selvtillid, der er forudsætning for succes i skolen. Og i et miljø, hvor der ikke på forhånd er forventninger om, at barnet nok har svært ved det boglige, er det lettere for barnet at komme til at tro på, at uddannelse er mulig.

Kan "danske værdier" læres i et miljø af børn og voksne med anden etnisk baggrund?

Sjakket gør meget ud af at udbrede værdier som ligeværd, kønsligestilling, deltagelse, respekt for den enkelte, demokrati, selvdisciplin, arbejdsmoral, værdsættelse, accept og tillid. Værdier, som i den hjemlige debat ofte kaldes "danske værdier", men som i realiteten findes med større eller mindre styrke over alt på jorden. Også i Mellemøsten er der kamp for demokrati og ligestilling. Værdierne er blot ikke så udbredte og accepterede, som de er her, og kampen har indtil videre ikke haft samme succes som her. Men Sjakket gør sit i forhold til at udbrede disse værdier i et miljø domineret af mennesker med mellemøstlig baggrund. Og de har særlige betingelser for at gøre det, fordi værdierne formuleres med en forståelse for den mellemøstlige virkelighed. Værdierne formuleres ikke som fremmede værdier, man skal underlægge sig, men som værdier, der er forenelige med den baggrund, familierne har.

Skal og kan sociale institutioner blande sig i menneskers private liv?

Sjakket gør det. Og de gør det i meget høj grad. Gennem det kendskab, Sjakket har til det lokale miljø, og gennem det netværk Sjakket har opbygget, blander Sjakket sig i familiernes omgang med deres børn og i familiernes relation til det danske samfund. Hvis det var en statslig eller kommunal institution, der blandede sig så direkte i private forhold, som Sjakket gør, ville mange nok synes, at det var problematisk. Men når det er en institution uden for det offentlige,

med små økonomiske midler og uden nogen magtmidler, så bliver indblanding ikke så problematisk. Sjakket har ikke mulighed for at tvinge nogen til noget. De kan kun virke gennem tillid, respekt og gode argumenter.

Kan en børneinstitution gøre politiets arbejde?

Sjakket gør meget for at forebygge kriminalitet. Hvis de hører om børn og unge, der er på vej ind i kriminalitet, reagerer de. Ikke ved at henvende sig til politiet eller de sociale myndigheder, men ved først at snakke med barnet. Finde ud af hvem barnet er sammen med, og hvilke forældre barnets kammerater har. Derefter får de en, som kender den pågældende familie, til at henvende sig. De skal forsøge at overbevise familien om, at de kan, og at de skal gøre noget for at få barnet ud af det småkriminelle kammeratskab. Sjakket har også været involveret i at modarbejde den hårde kriminalitet i området. Bl.a. har Sjakket været involveret i at standse bandekrige i området.

Nej. Sjakket kan ikke gøre politiets arbejde, men kan ind imellem bidrage med at reducere politiets arbejdsbyrde.

Skal piger og drenge behandles forskelligt for at opnå ligestilling?

Ifølge Sjakket, ja. I mange af de hjem, Sjakkets børn kommer fra, har drenge og piger meget forskellige roller og rammer – typisk med stor frihed til drengene og strammere bånd for pigerne. I Sjakket er der fokus på, at det for pigerne er vigtigt at have et sted uden for hjemmet, hvor forældrene giver dem lov til at være. Derfor giver Sjakket de unge piger, der faktisk er blevet for gamle til at være i Sjakket, lov til stadig at komme, fordi de har brug for et sted, hvor de kan være sammen med andre uge, og dermed gøre sig lidt selvstændige i forhold til familien.

Kan vi lære noget af sjakket?

Ja, det er vi overbeviste om, at man kan. Vi vil ikke gøre os kloge på, hvordan andre institutioner og andre lokalområder skal indrette sig på baggrund af de erfaringer, Sjakket har gjort. Men Sjakkets erfaringer er fascinerende, og de giver masser af muligheder for refleksion.

Metoder og fremgangsmåder

Som vi skriver i forordet, har vi ”ønsket at fortælle den spændende historie om Sjakkets virksomhed, og på den baggrund sætte en række forhold til diskussion: Betydningen af stærke relationer til forældre og andre i lokalområdet; dannelsen af personlig identitet og værdier i et ghettolignende lokalmiljø som Ydre Nørrebro og Bispebjerg; inklusion gennem styrkelse af selvværd; Sjakkets værdier og endelig forsøg på kønsmæssig ligestilling gennem forskelsbehandling af drenge og piger”.

Vi har anvendt det, der kaldes en eksplorativ metodetilgang, som er dannet ud fra de fortællinger eller narrativer, som vi fik fra Sjakket og dets brugere. Dertil har vi suppleret med oplysninger, som vi kunne læse os til i diverse rapporter og på Sjakkets hjemmeside.

Vi har anvendt en metode, hvor vi gradvist udviklede forståelser for, hvad Sjakket er for et sted. Vi har dermed ikke anvendt en metode, hvor vi oplyste hypoteser og antagelser på forhånd, men gik eksplorativt til opgaven.

Vi startede med en brevveksling med stedets ledere og bestyrelse, hvor vi som forskergruppe stillede en række spørgsmål, som vi fik svar på. Det førte til interviews med stedets ledere og bestyrelse.

Derefter fulgte interviews med diverse brugere og tidligere brugere af Sjakket, herunder frivillige, mænd og kvinder. Nogle interviews var individuelle interviews og andre var i grupper fx med ledelsen og med kvindegruppen. Som metode brugte vi det, der kaldes for det semistrukturerede interview, hvor vi har udviklet en spørgeramme med spørgsmål om den interviewede, om dennes relationer til Sjakket og om dennes vurderinger af Sjakket. Det semistrukturerede interview giver også muligheder for at interviewet kan bevæge sig i andre retninger og tage form af en uddybende samtale.

Der er i alt gennemført 16 interviews samt 4 møder med Sjakkets ledere. Vi har i alle interviewene mødt stor åbenhed og venlighed i en god atmosfære.

Der er skrevet referater af alle interviewene og de er sendt til Sjakkets interviewpersoner med henblik på at rette fejl og misforståelser og også til hele forskergruppen.

Forskergruppen har holdt en række møder, i alt 19 møder. På møderne har vi diskuteret de enkelte interviewrapporter og fundet frem til, hvilke punkter vi

især skulle være opmærksomme på i forbindelse med fortællingen om Sjakket. Det har for det første været, hvorvidt interviewene gav anledning til yderligere informationer og fortællinger. For det andet har det været, om interviewene gav os inspiration til at sætte Sjakkets fortællinger ind i et mere teoretisk og alment perspektiv ud fra Sjakkets arbejde med inklusion. Det førte til, at vi fokuserede på følgende temaer i bogen: forældrerelationer og netværk i lokalområder, dannelse og værdier i børns og unges udvikling, pædagogik overfor hhv. drenge og piger samt Sjakkets inkluderende pædagogik.

Vi har ikke interviewet nogle af børnene, og vi har heller ikke foretaget en systematisk deltagerobservation, men været på besøg adskillige gange i lokalerne på Skaffervej i forbindelse med møder og interview.

Desuden har vi anvendt supplerende litteratur om Sjakket, som det fremgår af litteraturlisten.

Bogen er skrevet af os alle i fællesskab. Der har undervejs været en vis arbejdsdeling med at skrive de førte udkast til kapitler, som dog er kommenteret og rettet af andre i gruppen. Manuskriptet er læst og kommenteret af ledelsen af Sjakket med det formål at rette faktuelle fejl eller misforståelser.

Litteraturliste

Vi er som forskere i dette projekt naturligvis kommet med, hvad vi hver især er eksperter på, og vi har taget afsæt i den viden og den litteratur, der i den sammenhæng har været tilgængelig. Men vi har tillige visse steder i teksten refereret til særlig litteratur, som vi finder gavnlig både for vores egen forståelse, men sikkert også for læsernes. Den direkte anvendte litteratur er angivet nedenfor.

Blond, Susanne, Anja Jensen & Gitte Johansen (2014): *At bygge bro til samfundet*. Semesteropgave på kandidatuddannelsen i pædagogik på RUC.

Bonke, Jens (1995): *Arbejde, tid og køn – i udvalgte lande*. Socialforskningsinstituttet.

Byriel, Lene (1994): *Sjakket. Knus og kaos i et københavnsk ungdomsmiljø*. Forlaget Socpol.

Christie, Nils (2002): *Hinsides institution og ensomhed – om landsbyer for usædvanlige mennesker, om socialfilosofi og pædagogik*. Klim. (opr. udgivet i Norge 1989).

Christie, Nils (2009): *Små ord for store spørgsmål*. Universitetsforlaget, Oslo.

Drewes Nielsen, Lise & Lisbeth B. Knudsen (2000): Kvinders familie og arbejde i det senmoderne samfund. I Bodil Bjerring m.fl. (red.): *Hvor går grænsen. Køn og arbejdsliv i forandring*. Samfundslitteratur.

Frandsen, Johannes Nørregaard (2009): Der snakkes meget om værdier i disse tider. Men hvad betyder ordet egentlig? I: *Kristeligt Dagblad* 28. august, bagsidetekst.

Frederiksen, Morten (red.) (2019): *Usikker Modernitet*. Hans Reitzels Forlag.

Henriksen, Holger (1978): *Undervisningens samtale*. Christian Ejlers forlag.

Hermansen, Mads, Elisabeth Jensen & John Krejsler (2005): *Didaktikken og individet – når senmoderne elever skal lære*. Forlaget Alines.

Højrup, Thomas (1983): *Det glemte folk*. Statens Byggeforskningsinstitut.

Kirkebæk, Birgit (2002): Dannelse eller tilpasning? Tilpasset oplæring i et historisk perspektiv. *Specialpædagogik*, årg. 22, nr. 1, s. 33-44.

Kirkebæk, Birgit (2010): *Almagt og afmagt. Specialpædagogikkens holdninger, handlinger og dilemmaer*. Akademisk Forlag.

Korsgaard, Ove (2020): Skolens opgave er dobbelt – og handler både om kundskaber og karakter. *Kristeligt Dagblad* 13-1-20, s. 11.

Københavns Kommune (-). *Hvad er det Sjakket gør?* (Ingen trykkeår opgivet, se under: centerforebyggelsesraadgivningen.kk.dk).

Laneth, Pia Fris (2011): *Respekt. Historier fra Settlementet på Vesterbro – fortalt af Pia Fris Laneth*. Settlementet, Vesterbro.

Lave, Jean & Etienne Wenger (2003): *Situeret læring – og andre tekster*. Hans Reitzels Forlag, København.

Schnack, Karsten (1994): Dannelse på den anden side af Øresund. I: Rudvalg, Göte (red): *Bildung och utbildning*. Lunds Universitet, Rapporter om utbildning 1994: nr. 2, s. 157-161.

Sjakkets hjemmeside: www.sjakket.se se også www.kk.dk.

Tetler, Susan (2000): *Den inkluderende skole – fra vision til virkelighed*. Socialpædagogisk Bibliotek, Gyldendal Uddannelse.

Wikipedia, opslag Værdi (sociologi)

www.uim.dk/nyheder/integration-i-tal-nr-5-9-maj-2017.

Hvem er vi?

Birgit Elvang (f. 1942) er magister i sociologi fra Københavns Universitet. Fuldmægtig i Kommunernes Landsforening, uddannelseskontoret, og herefter fuldmægtig, senere kontorchef i Socialstyrelsens uddannelseskontor. Uddannelseskontorerne overordnede opgave var at formidle socialpolitiske udviklingstendenser ind i grund-, efter- og videreuddannelserne til den sociale sektor.

Efter sammenlægningen af Socialstyrelsen og Socialministeriets Departement sekretariatschef for Udvalget vedrørende opgavefordelingen mellem stat, amter og kommuner og herefter kontorchef for Handicapkontoret samt for det internationale samarbejde på handicapområdet.

Senest souschef og forsker på Teori og Metodecentret, der lavede følgeforskning og evaluering på det sociale område. Centret blev etableret under Frederiksborg Amt og indgik efter nedlæggelsen af amterne som en del af professionshøjskolen UCC.

Under studietiden undervisningsassistent ved Sociologisk Institut og senere ekstern lektor i sociologi på Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet samt censor ved socialrådgiveruddannelserne og fortsat censor i sociologi og statskundskab.

Birgit Kirkebæk er født 1938. Hun er læreruddannet fra Emdrupborg Statsseminarium 1960, Cand.pæd. 1982, Lic.pæd. 1985, Dr.pæd. 1993. Har været ansat som lærer og skoleinspektør på specialskoler i perioden 1960-1982. Fra 1982-2000 ansat som lektor på Danmarks Lærerhøjskole /DPU. Fra 1995-2000 ansat som professor II på Oslo Universitet i en kombinationsstilling med lektoratet i Danmark. Er nu pensioneret, men arbejder fortsat freelance som forsker, forfatter og foredragsholder. Er redaktør af Handicaphistorisk Tidsskrift og har bestyrelsesposter i N.E. Bank-Mikkelsens Mindefond og Handicaphistorien (Historisk Selskab for Handicap og Samfund). Birgit Kirkebæk har skrevet en lang række bøger og artikler om handicaphistoriske og specialpædagogiske emner, ligesom hun har skrevet bøger og artikler om kommunikation i forhold til børn, unge og voksne uden verbal tale.

Iver Hornemann Møller (f. 1938). Cand.polit. i 1964, dr.merc. i 1972. Forskningsleder fra 1978 ved Socialforskningsinstituttet med overordnet ansvar for forskningen inden for ældreområdet. Stifter og leder siden 1992 af Center for Social Integration og Differentiering med 10-15 nationale og internationale forskere og med en omfattende publikationsvirksomhed (arbejdsmarginalisering, fattigdom, integration, marginalisering, udstødning). Siden 1992 tilknyttet flere EU-forskningsnetværk inden for områderne social-og arbejdsmarkedspolitik, inklusion og marginalisering. Professor i social- og arbejdsmarkedspolitik ved Coimbra Universitet i Portugal (1993-2007) og professor i Sverige i socialt arbejde ved Växjö Universitet (1994-2009). Iver Hornemann Møller står bag en omfattende publikationsvirksomhed både nationalt og internationalt med tyngde i socialpolitik, arbejdsmarked, inklusion og eksklusion af marginaliserede grupper.

Lise Drewes Nielsen er født i 1947. Hun er uddannet sociolog, Mag. scient. soc. i 1974 og har været ansat som professor i Samfundsvidenskab på Roskilde Universitet. Tidligere har hun været ansat på Teknologisk Institut og på CBS (Handelshøjskolen). Hun har forsket i transport, mobilitet og miljø, herunder bilisme og hverdagsliv. Hun har også forsket i organisation og arbejde inden for transportsektoren, herunder buschaufførers arbejdsliv. Hun har været leder af flere forskningsprojekter, vejledt mange ph.d.-studerende og skrevet artikler og bøger. Som pensionist er hun aktiv i frivilligt arbejde og som forkvinde for en dansk støtteforening for et ungdomscenter i Nordghana. Desuden har hun skrevet en bog om sin barndom i landsbyen Smørumovre.

Peter Nielsen er født i 1947. Han kom som 15-årig i lære og er udlært klejnsmed. Arbejdsrelationerne og fællesskabet på lærepladsen grundlagde bevidstheden om betydningen af indflydelse og ansvar i arbejdet. Denne bevidsthed gav appetit på viden om politik og arbejdsmarked og førte ham gennem statskundskabsstudiet ved Århus universitet og frem til en forskerstilling ved Aalborg Universitet. Her har han i mere end 36 år forsket i arbejdsmarkedets dynamikker og arbejdsmarkedspolitikens indretning samt i læring, innovation og forandring af arbejdet, arbejdsmiljø og personaleforhold. Han har undervist bachelor-, kandidat-, ph.d.- og masterstuderende og har her lagt vægt på udvikling af de studerendes evne til at gennemføre undersøgelser og frembringe viden. Sideløbende med forskning og undervisning har han været aktiv i samarbejds- og arbejdsmiljørelationerne på universitetet.

Helge Hvid er født i 1952. Han blev færdig med sociologistudiet i 1979. Han havde nogle år som ansat ved Københavns Universitet og som embedsmand i centraladministrationen. I 1989 blev han ansat som lektor og senere professor ved Roskilde Universitet, hvorfra han lod sig pensionere i 2019. I alle årene som ansat på universitetet har Helge forsket og undervist i det moderne arbejdsliv. Hvordan skaber vi sundhed, mening, læring og demokrati i arbejdet? Helge har også forsket i bæredygtighed i arbejde og hverdagsliv. For Helge har det altid været vigtigt at bidrage til at skabe bro mellem forskning og praksis. Senest har han udgivet en debatbog med titlen 'Demokratisering af arbejdet – en folkestyret hverdag' (2020).